

KIIREETÖN KOULU LAPSILLE

Miten sosionomi voi tukea kouluyhteisöä?

Heikki Mujunen
Opinnäytetyö, syksy 2010
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak Etelä Kauniainen
Sosiaalialan koulutusohjelma
Kristillisen lapsi- ja nuorisotyön
suuntautumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK) + kirkon
nuorisotyönohjaajan
virkakelpoisuus

TIIVISTELMÄ

Mujunen, Heikki. Kiireetön koulu lapsille – Miten sosionomi voi tukea kouluyhteisöä? Diak Etelä, Kauniainen, syksy 2010, 56 s., 2 liitettä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK) + kirkon nuorisotyönohjaajan virkakelpoisuus.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää sosionomin mahdollisuuksia toimia peruskoulussa. Tavoitteena oli etsiä vastausta tutkimuskysymykseen: miten sosionomi voi tukea kouluyhteisöä. Päättämiskysymyksen voi jakaa koskemaan sekä lasten että koulun työntekijöiden tarpeita, jotka liittyvät kouluyhteisöön. Tutkimus oli osa kansallista sosiaali- ja terveysministeriön Kaste-kehittämishjelmaa ja sen alaisuudessa toimivaa Lapsen ääni -kehittämishjelmaa ja siihen kuuluvaa Lapsen ääni koulussa -osahanketta. Tutkimuksen tarkoituksena oli ensisijaisesti nostaa esille lasten ääni ja lasten kasvuun liittyvät haasteet.

Opinnäytetyön teoriapohja perustuu kirjallisiin lähteisiin, jotka käsittelevät muun muassa koulumaailmaa ja sen haasteita, lasten kehittymistä ja kasvamista sekä sosiaalipedagogiikkaa ja sosionomin toimimista koulussa.

Tutkimus tehtiin Espoon Olarissa Päivänkehrän koulussa. Tutkimus toteutettiin pääasiallisesti kvalitatiivisena tutkimuksena. Tutkimusotos sisälsi kahdeksan koulun työntekijää sekä 4.–5.-luokkalaista oppilaita 24. Koulun työntekijöitä haastateltiin avoimilla kysymyksillä. Lapsille toteutettiin kysely kouluviihtyvyydestä. Oppilaille suunnatussa kyselyssä oli kaksi kysymystä, jotka analysoitiin kvantitatiivisella menetelmällä. Lisäksi yhtenä tutkimusmenetelmänä voi pitää havainnointia, joka on toteutettu myös 6.-luokkalaisten parissa.

Tutkimustulosten mukaan lapset kaipaavat kouluyhteisössä hyvää ja turvallista aikuisuutta. Lisäksi ystävyyden ja erilaisen toiminnan merkitys koulussa nousivat esiin lapsille tärkeinä seikkoina. Työntekijöiden näkökulmasta työntekijä-resursseissa olisi parannettavaa – lisää aikuisia kouluihin tarvittaisiin. Tutkimuksen päätuloksista voidaan päätellä, että monitahoiselle työotteelle on kysyntää. Myös sosionomin osaamiselle on tarvetta. Haasteeksi muodostuu sosionomin tarkan työkentän määrittely kouluyhteisössä. Sosionomi voisi toimia esimerkiksi osana oppilashuoltoa tai tietyn ikä- tai erityisryhmän mukana.

Asiasanat: lapset, tarpeet, sosionomit, peruskoulu, kouluyhteisö, moniammatillisuus, tutkimus, kvalitatiivinen tutkimus, kvantitatiivinen tutkimus, havainnointi

ABSTRACT

Heikki Mujunen. The school without hurry for children – How can a Bachelor of Social Services support a school community. Kauniainen, autumn 2010, 56 p., 2 appendices. Language: Finnish. Kauniainen. autumn 2010.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Christian Youth Work. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this study was to examine how a Bachelor of Social Services can support the school community in the comprehensive school. The study examines both children's and employees' wishes concerning the school. The research is part of Lapsen ääni koulussa -osahanke (in English, Child's Voice at the School programme), which works in the subordination of Lapsen ääni – kehittämishjelma (in English, Child's Voice development programme) and Ministry of Social Affairs and Health's National Development Programme for Social Welfare and Health Care (Kaste). The aim of the study was primarily to bring out the children's needs and the challenges involved in their growing.

The theory of this thesis was based on written sources which include challenges of school community, the development of children, social pedagogy and the working of a Bachelor of Social Services in the school.

The study was conducted in a primary school in the city in southern Finland. The study was mainly conducted as a qualitative research. Eight employees of the school were interviewed in a communicative interview and 24 fourth- and fifth-graders were questioned by a questionnaire. There were two questions which were conducted as a quantitative research. In addition, there was observation which was conducted among 6.-graders.

According to the study, what children need in their school community is safety and good care of adults. Friendship and activities in the school are also important issues for children. From employees' point of view, better resources for workers are needed. School would need more adults. The study shows that there is demand for a versatile working culture with multiprofessionality. The know-how of a Bachelor of Social Services is also needed. Even so, the challenge is to define the field of work for the Bachelors of Social Services working in a school environment. He or she could work as a member of the pupils welfare team or in certain special groups.

Keywords: children, needs, bachelors of social services, comprehensive school, school community, multiprofessionality, research, qualitative research, quantitative research, observation

SISÄLTÖ

1 ALUKSI	6
2 KASTE-OHJELMA JA LAPSEN ÄÄNI KOULUSSA -HANKE	7
3 TYÖYHTEISÖ JA TOTEUTUSPAIKKA	10
4 PERUSKOULU JA SEN HAASTEET	11
4.1 Aluksi	11
4.2 Korjausliikkeitä	13
4.3 Lapsen kehittyminen ja hyvinvointi	15
4.4 Lapsen oppiminen	17
4.5 Rajat ja suojele	19
4.6 Erityistä tukea tarvitsevien lasten tukeminen	20
4.7 Lopuksi	23
5 SOSIONOMINA KOULUSSA	25
6 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA KOULUSSA	27
7 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS	29
7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet	29
7.2 Tutkimusmenetelmät	30
7.3 Tutkimusaineiston analysointi	31
8 TUTKIMUKSEN TULOKSET	34
8.1 Oppilaiden näkökulma	34
8.1.1 Ystävyyys	34
8.1.2 Koulun aikuiset	35
8.1.3 Vuorovaikutus aikuisen kanssa	36
8.1.4 Toiminta	37
8.1.5 Johtopäätökset	37
8.2 Työntekijöiden näkökulma	39
8.2.1 Koulun työntekijäresurssit	39
8.2.2 Sosionomin tarve koulussa	40
8.2.3 Työhyvinvointi	41
8.2.4 Resurssien muutos	42
8.2.5 Johtopäätökset	43

8.3 Lasten tarpeet työntekijöiden näkökulmasta	43
8.3.1 Haasteet	44
8.3.2 Kodin ja koulun välinen yhteistyö.....	45
8.3.3 Vuorovaikutus lasten kanssa	46
8.3.4 Johtopäätökset	47
9 LOPUKSI	48
9.1 Pohdintaa kirkon nuorisotyönohjaajan näkökulmasta	48
9.2 Johtopäätökset ja kehittämishaasteet.....	49
LÄHTEET	51
LIITE 1: KYSELY OPPILAILLE KOULUHYVINVOINNISTA.....	54
LIITE 2: AVOIN HAASTATTELU KOULUN HENKILÖKUNNALLE	56

1 ALUKSI

Nykyajan lisääntyvät haasteet lasten ja nuorten elämässä vaikuttavat selvästi myös koulumaailmaan. Koulujen on pystyttävä vastaamaan ajan haasteisiin. Lasten ja nuorten kasvamiseen liittyvien vaikeuksien lisääntyessä tarvitaan kouluissa kokonaisvaltaista ja moniammatillista työotetta. Koulumaailman kehittyessä on hyvä pohtia tulevaisuuden haasteena myös sosionomin toimimista osana kouluyhteisöä.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, miten sosionomi voi tukea kouluyhteisöä. Tutkimuskysymyksen voi jakaa koskemaan sekä koulun työyhteisön että lasten sellaisia tarpeita, jotka liittyvät sosionomin toimimiseen osana kouluyhteisöä. Lasten osalta kohderyhmänä toimivat erityisesti 4.–6.-luokkalaiset. Tutkimus on toteutettu yhdeksänviikkoisen työharjoitteluni aikana Espoon Olarissa Päivänkehrän koulussa.

Tutkimus on osa sosiaali- ja terveysministeriön kansallista Kaste-ohjelmaa ja siihen kuuluvaa Lapsen ääni koulussa -hanketta. Tutkijana minulle, hankkeen nimen mukaisesti, on tärkeintä nostaa esille erityisesti lasten ääni ja heidän tarpeensa. Tutkimus selvittääkin, minkälaista aikuisuutta, toimintaa ja ylipäätään kouluyhteisöä lapset kaipaavat. Lasten kannalta tärkeää on selvittää niin ikään, kuinka opettajat ja koulun muu henkilökunta jaksavat työssään, ja millaisiin resurssimuutoksiin olisi tarvetta.

Toivon, että opinnäytetyöprosessini voi olla osana kehittämässä nykyajan koulumaailmaa. Se on myös minulle oppimisprosessi, jonka kautta haluan kasvaa ammatillisesti ja näyttää Diakonia-ammattikorkeakoulussa saamaani osaamista.

2 KASTE-OHJELMA JA LAPSEN ÄÄNI KOULUSSA -HANKE

Kaste-ohjelma on sosiaali- ja terveysministeriön sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma. Ohjelmassa määritellään yleiset toimenpiteet ja kehittämistavoitteet vuosiksi 2008–2011. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2010.)

Kaste on strateginen ohjausväline johtamiseen suomalaisessa sosiaali- ja terveyspolitiikassa. Sen päätavoitteita ovat syrjäytymisen vähentäminen sekä osallisuuden, terveyden ja hyvinvoinnin lisääminen. Se tähtää myös palveluiden laadun, saatavuuden ja vaikuttavuuden parantamiseen ja pyrkii kaventamaan alueellisia eroja. (ml.)

Tavoitteisiin pyritään ehkäisemällä ennalta ongelmia ja puuttumalla niihin ajoissa sekä varmistamalla alan henkilöstön riittävyys ja osaaminen. Tavoitteiden saavuttamisessa myös ehyiden palvelukokonaisuuksien ja hyvien toimintamallien luominen on tärkeää. Ohjelma koostuu 39 toimenpiteestä, joita toteuttavat valtio, kuntayhtymät, kunnat ja järjestöt. (ml.)

Lapsen ääni on Kaste-ohjelman alaisuudessa toimiva hanke, jota hallinnoi Etelä-Suomessa Helsingin sosiaalivirasto. Diakonia-ammattikorkeakoulu puolestaan hallinnoi siihen kuuluvaa Lapsen ääni koulussa/Koulu lapsen hyvinvointia tukemassa -osahanketta. (Lapsen ääni koulussa 2009, 1.) Oma opinnäytetyöni on toteutettu kyseisessä hankkeessa. Lapsen ääni koulussa -hanke edistää lasten ja nuorten mielenterveyttä ja psykososiaalista hyvinvointia sekä tukee vanhemmuutta ja ammattilaisten tekemää kasvatustyötä. Se pyrkii myös helpottamaan ongelmien tunnistamista ja lapsiin kohdistuvaa varhaista tukea sekä lisäämään kouluyhteisön yhteisöllisyyttä. (Lapsen ääni i.a.)

Projekti kohdistuu kahteen eri ikäryhmään, 1.–2.- sekä 5.–6.-luokkalaisiin. Sekä koulun aloittaminen että yläkouluun siirtyminen ovat lapsen kehittymisen kannalta tärkeitä vaiheita. Koululaisten lisäksi kohderyhmänä ovat heidän perheensä sekä kouluyhteisön työntekijät. Hanke toteutetaan Espoossa Päivänkehrän

koululla ja Helsingissä Mellunmäen alakoulussa. (ml.) Lisäksi vantaalainen Ylästön koulu on ollut mukana hankkeessa vuodesta 2010 alkaen.

Vaikka suomalaiset lapset ovat hyviä matemaattisissa kyvyissä ja lukutaidossa, heillä on myös pahoinvointia, jota voidaan ehkäistä varhaisella tuella ja koulujen yhteisöllisyydellä. Lapsen ääni koulussa -hankkeen tavoitteena on mahdollistaa opetushenkilöstön keskittyminen sen perustehtävään ja lisätä lasten ja varhaisnuorten osallisuutta koulukontekstissa. Tavoitteena on myös edistää kasvatuskumppanuutta tiivistämällä kodin ja koulun välistä yhteistyötä. (ml.)

Hankkeen tavoitteet pyritään saavuttamaan antamalla lähitukea koululaisille. Lähituki kohdistuu kohderyhmän lapsien lisäksi erityistukea tarvitseviin lapsiin ja tarvittaessa heidän perheisiinsä. Lisäksi keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi ovat vertaisryhmätoiminta monialaisen ja moniammatillisen yhteistyön kehittäminen. Sosionomi- (amk) ja terveydenhoitaja (amk) -opiskelijat toimivat harjoittelijoina kohdekouluilla projektin aikana. (ml.)

Lapsen ääni koulussa -hanke on jatkoa kodin ja koulun yhteistyöhankkeelle. Kyseessä on opetusministeriön rahoittama hanke, jonka kehittämistoimintaa Diakonia-ammattikorkeakoulu hallinnoi (Ryhtä 2009, 8). Sannamari Ryhtä teki kyseisessä hankkeessa opinnäytetyönsä *Yhdessä koulutielle. Tutkimus kodin ja koulun yhteistyöhankkeesta*.

Ryhdän tekemä opinnäytetyö oli jatkoa Dita Hiilloksen ja Maria Mäkelän toimintatutkimukselle *Askelia oikeaan suuntaan. Kodin ja koulun yhteistyön kehittämishanke* (mt. 6). Hiilloksen ja Mäkelän opinnäytetyön tarkoituksena oli kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittäminen sekä hankkeen edistymisen dokumentointi ensimmäisen vuoden ajalta. Kerätystä tiedosta kehitettiin Päivänkehrän koulun toimintamalli, jossa vanhemmat tuovat harrastus- ja ammattiosaamistaan luokan käyttöön opetustuokioiden avulla. (Hiillos & Mäkelä 2009, 2.) Mallissa oppilaan vanhemmat ja muut läheiset kutsutaan luokkaan esittelemään ammattiaan tai harrastustaan (Ryhtä 2009, 2).

Ryhtä tutki, miten opetusministeriön rahoittama kehittämishanke on edistänyt kodin ja koulun yhteistyön kehittämistä Päivänkehrän koulussa. (mt. 30). Tutkimuksessa nousi esille, että vanhempien mukaan opettaja, lapsen luokkakaverit ja toiset vanhemmat tulivat hankkeen kautta tutummiksi. Vanhempien vierailu oli myös lapsille merkittävä oppimiskokemus. Lisäksi oppilaan, jonka läheinen oli vierailijana, suosio kasvoi. (mt. 2.)

Lisäksi kodin ja koulun yhteistyöhankkeessa on tehty Helsingin Mellunmäen koulussa opinnäytetyö *Tuetusti koulutien alkuun*. Koulunsa aloittaneen lapsen kielen kehityksen ja itsetunnon tukeminen sadutuksen ja toiminnallisten harjoitteiden keinoin. (Kodin ja koulun yhteistyöhanke i.a.) Opinnäytetyön tekivät Katja Huhtala ja Maria Lehtinen (Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010).

3 TYÖYHTEISÖ JA TOTEUTUSPAIKKA

Opinnäytetyöni työyhteisönä ja toteuttamiskaikkana toimii Espoon Olarin Päivänkehräkoulu. Kyseessä on alakoulu, jossa toimivat luokat 1–6. Itse toteutan opinnäytetyötutkimukseni 4.–6.-luokkalaisten lasten parissa. Normaaliopetuksen lisäksi koulussa on tarjolla kielikylpyopetusta ruotsiksi luokilla 1–6, musiikki-luokkaopetusta luokka-asteilla 3–6 sekä EKL-opetusta, (Espoon kaupunki 2006.) joka on joustavan opetuksen erityisopetusryhmäopetusta (Kirkkonummi 2010, 8). Päivänkehräkoulu on perustettu vuonna 1974. Koulussa työskentelee noin 520 oppilasta ja 40 aikuista. (Espoon kaupunki 2006.)

Espoo on vuonna 1972 kaupunkioikeudet saanut suomalainen kaupunki. Asukkaita Espoossa on lähes 250 000, joten se on Suomen toiseksi suurin kaupunki. Väestöstä suomenkielisiä on 83 %, ruotsinkielisiä 8,3 % ja muunkielisiä 8,7 %. Sen naapurikaupunkeja ovat Helsinki, Vantaa, Kauniainen, Nurmijärvi, Vihti sekä Kirkkonummi. Espoon kokonaispinta-ala on n. 530 km², johon kuuluu niin maata kuin vesialueitakin. (Espoon kaupunki i.a.a.)

Olari sijaitsee Matinkylä–Olarin kaupunkikeskuksessa. Alue on rakennettu Länsiväylän molemmiin puolin. Olari sijaitsee länsiväylän pohjoispuolella. Asukkaita alueella on yhteensä noin 30 000. Matinkylä–Olari on monipuolinen kaupunkikeskus, jota on kehitetty viime vuosina voimakkaasti. (Espoon kaupunki i.a.b.)

4 PERUSKOULU JA SEN HAASTEET

Suomalainen yhteiskunta järjestää kaikille tarkoitettua maksutonta perusopetusta (Suomi.fi 2009).

Koulunkäynti Suomessa alkaa vapaaehtoisella esiopetuksella 6-vuotiaana. Lapsen ollessa 7-vuotias alkaa oppivelvollisuus ja se päättyy, kun oppimäärä perusopetuksessa on suoritettu, tai kun oppivelvollisuuden alkamisesta on kulunut 10 vuotta. Peruskoulu suoritetaan normaalisti yhdeksässä vuodessa. (ml.)

Perusopetuksen tarkoituksena on tukea oppilaiden kasvua, edistää tasa-arvoisuutta ja sivistystä yhteiskunnassa ja antaa oppilaille edellytykset koulutukseen osallistumiseen. Oppivelvollisuuden jälkeen voi siirtyä ammatilliseen koulutukseen tai yleissivistävään lukioon. (ml.)

Erityistä tukea tarvitseville lapsille voidaan järjestää erityisopetusta, joka edesauttaa peruskoulun suorittamista. Erityisopetus toteutuu muun opetuksen yhteydessä, yksilöllisesti tai pienryhmässä. (ml.)

4.1 Aluksi

Yhteiskuntatieteiden maisteri, rehtori Pirjo Tilus ottaa ajankohtaisesti kantaa koulujemme nykytilanteeseen kirjassaan *Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste*. Tiluksen kirjan ja muiden lähteiden kautta tutustumme seuraavaksi opinnäytetyöni teoriapohjaan kouluyhteisöstä ja sen haasteista.

Tiluksen (2004,15–16) mukaan elämme yhteiskunnassa, joka painii lisääntyvien ongelmien kanssa. 90-luvun jyrkkä talouden alamäki kosketti kaikkia. Samoin tälläkin hetkellä taantuma vaikuttaa palvelujärjestelmän resursseihin Suomessa. Paine on kohdistunut kouluihin yhteiskunnan ja perheiden turvaverkkojen hei-

kentyessä. Samalla opettajat ovat joutuneet laajentamaan rooliaan perinteisestä opettajasta ja kasvattajasta useaan erilaiseen tehtävään.

Leevi Launosen ja Lea Pulkkisen (2004, 27) mukaan suomalainen koulu on ollut yhteiskunnan murroksessa. Vaikka yhteiskunnallinen kehitys on ollut vahvaa, sillä on myös omat varjopuolensa. Se on tuonut uusia haasteita koululle ja muuttanut merkittäväällä tavalla lasten ja nuorten kasvuympäristöä.

Tilus (2004, 16) nostaa esille, että koulu voi lisätä oppilaiden hyvinvointia, mutta toimia myös sitä vähentävänä tekijänä. Vaikeuksien kasautumista voidaan ehkäistä, jos oppilas saa ajoissa apua vaikeuksiinsa ja saa kokea olevansa ryhmässään ja kouluyhteisössään hyväksytty omana itsenään ja omine oppimisedellytyksineen.

Erityisopetusta saavien oppilaiden määrät ovat kasvussa. Erityisopetukseen siirtyvien oppilaiden lukumäärä on yli kaksinkertaistunut 1990-luvun puolivälistä alkaen. Niin ikään osa-aikaista erityisopetusta saavia oppilaita on entistä enemmän. Tilastokeskuksen tietojen mukaan lukuvuonna 2002–2003 joka viides oppilas sai osa-aikaista erityisopetusta lievien oppimis- tai sopeutumisvaikeuksien seurauksena. Yleisinä syinä siihen olivat luku- ja kirjoitushäiriöt tai puhehäiriöt. Opettajien mukaan oppilaiden oppimiseen tarvittavat perustaidot ovat heikentyneet ja siksi selviytyminen vuosiluokan tavoitteista on yhä useammalle vaikeaa. (mt. 18–19.) Vuonna 2008 erityisopetukseen osallistuvien määrä oli noussut hiukan verrattuna vuosikymmenen alkuun, tällöin vajaa neljännes sai osa-aikaista erityisopetusta. Samalla erityisopetukseen siirrettyjen määrä on kasvanut tasaisesti. (Tilastokeskus 2010.)

Launosen ja Pulkkisen (2004, 28) mukaan koulun kehittämishaasteet nousevat neljältä suunnalta. Kehittämistarpeita syntyy kasvuympäristön muutoksesta, koulun yhteistyösuhteista, syrjäytymisen ennaltaehkäisemisestä sekä elämäntavan muutoksista. Näitä asioita käsitellään tai ainakin sivutaan myös omassa opinnäytetyössäni.

Jo omana elinikänäni, varsinkin opiskeluaikanani, olen kiinnittänyt huomiota lasten ja nuorten kasvavaan pahoinvointiin, joka näkyy selvästi myös koululaisten maailmassa. Esimerkiksi koulukiusaaminen, ongelmakäyttäytyminen ja entistä nuorempana alkava päihteiden käyttö näyttävät koskevan yhä useamman koululaisen elämää. Lasten ja nuorten ongelmiin täytyy vaikuttaa kaikin keinoin, jotta ongelmia voidaan ehkäistä ennalta ja korjata.

4.2 Korjausliikkeitä

Tiluksen (2004, 19) mukaan lasten hyvinvointia on pyritty parantamaan laki- ja opetussuunnitelmauudistuksien kautta. 1990 muutettu lastensuojelulaki pyrki takaamaan lapsille riittävän tuen, ohjauksen ja muut tarpeelliset toimenpiteet koulunkäyntiin ja kehitykseen liittyvien psyykkisten ja sosiaalisten vaikeuksien poistamiseksi. Muutos mahdollisti myös koulupsykologien ja kuraattoreiden virkojen perustamisen.

Vuonna 2007 päivitetty lastensuojelulaki toteaa tarkoitukseseen turvata lasten oikeudet turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 2007, 1 §). Koulumaailmassa tämä näkyy muun muassa siten, että kunnallisten palveluiden avulla on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen kasvatuksesta vastuussa olevia henkilöitä heidän kasvatustehtävässään ja selvitettävä lasten, nuorten ja lapsiperheiden erityisen tuen tarve. Kunnan on tarpeen vaatiessa järjestettävä erityis-tukea tarvitsevia lapsia ja nuoria tukevaa toimintaa. Sen tulee järjestää myös koulupsykologi- ja koulukuraattoripalveluita, jotka antavat oppilaille riittävää tukea ja ohjausta koulunkäyntiin. Niin ikään niiden tulee antaa tukea ja ohjausta oppilaiden psyykkisten ja sosiaalisten vaikeuksien ehkäisemiseksi ja poistamiseksi. Lisäksi palveluiden tarkoituksena on edistää koulun ja kodin välisen yhteistyön kehittämistä. (ml. 8§–9§.)

Myös perusopetuslain ja opetussuunnitelmauudistusten kautta on pyritty lisäämään koulun ja kodin välistä yhteistyötä. Lait edellyttävät koulun yhteistyön te-

hostamista koulun sisällä ja yhteistyötahojen välillä, erityisesti tukitoimien suunnittelussa ja toteuttamisessa ja koulunkäynnin nivelvaiheissa. (Tilus 2004, 19.)

Perusopetuslain ja lukiolain muutokset velvoittavat turvaamaan lasten ja nuorten kehityksen varhaisella puuttumisella vaikeuksiin ja ehkäisemällä jo ennalta kasautuvia ongelmia. Oppilaiden suojaamiseksi väkivallalta ja kiusaamiselta tulee laatia suunnitelmat. Koululla on myös oltava järjestyssäännöt. Lisäksi muun muassa suunnitelma tarvittavasta oppilashuollon järjestämisestä tulee olla osana opetussuunnitelmaa. (mt. 19–20.)

Koulujen on pystyttävä vastaamaan haasteisiin myös tulevaisuudessa. On pidettävä kiinni vanhoista hyvistä tukitoimista ja kehitettävä uusia. Lasten psykososiaalisen hyvinvoinnin takaamiseksi on hyvä miettiä ja kehittää monitahoista työtettä ja myös mahdollista sosionomin asemaa kouluyhteisössä. Kasvavi-
en paineiden ja yhteiskunnallisten ongelmien keskellä ei voi jättää huomioitta yhtään oppilasta, jonka oppiminen ei suju tai joka oireillen yrittää viestittää ympäristölleen kasvavasta pahoinvoinnistaan (mt. 31).

4.3 Lapsen kehittyminen ja hyvinvointi

Tilus (2004, 39) painottaa, että lapsi tarvitsee hyvän elämän evääksi jo varhain laadukasta vuorovaikutusta. Vuorovaikutuksen on oltava lapsen tarpeita tyydyttävää ja johdonmukaista. Lapsi tarvitsee emotionaalisesti rauhallisen ja tyydytystä tuottavan olotilan, josta käsin hän voi vakuuttua olemassaolostaan.

Lapsen tarvitsevuuteen särön voi tehdä äidin poissaolo fyysisesti tai henkisesti. Näin tapahtuu, jos äiti on jännittynyt tai vuorovaikutus on kylmää. Äidin jaksamiseen taas vaikuttaa isän läsnäolo ja siitä nousevat voimavarat. Varhaisen vuorovaikutuksen häiriintyessä lapsen oppimiseen ja kehittymiseen tarkoitettu energia kuluu äidistä syntyneestä mielikuvasta kiinni pitämiseen. Kokemusmaailma alkaa pienentyä, perusluottamuksen kehitys vaarantuu, ja kontakti ympäristöön värityy vihamieliseksi. Kehityskulun seurauksena lapsesta kasvaa vanhemmille, päivähoitajille ja opettajille vaativa ja itsekeskeinen pikkukingi. (mt. 39–40.)

Saara Salo (2003, 45–46) painottaa kiintymyssuhteen merkitystä lapsen elämässä. Lapsi luo jo vauvana kiintymyssuhteen vanhempiinsa. Suhde syntyy ensimmäisen ikävuoden loppuun mennessä varhaisen vuorovaikutuksen seurauksena. Kiintymyssuhteen myöhempi merkitys näkyy siinä, että synnyttyään se säilyy aina eikä sitä voi tietoisesti hallita. Ilman pysyvää aikuissuhdetta tai puutteellisessa hoivassa kasvaneen lapsen ei ole mahdollista kiinnittyä ja muodostaa kiintymyssuhdetta.

Lapsuusiän kiintymyssuhteella on merkitystä myös lapsen myöhemmässä elämässä. Vanhempien tarjoama, hyvä varhainen kiintymyssuoja auttaa lasta hyvään vuorovaikutukseen ja riittävään itsenäisyyteen. Vuorovaikutuskokemukset lapsuusiässä vaikuttavat myös myöhempiin ihmissuhteisiin. Henkilö, jolle on lapsuudessa kehittynyt turvallinen kiintymyssuhdemalli, osaa tulkita toisten tunteita, tunnistaa omat tunteensa ja pystyy pohtimaan näitä asioita mielessään. (mt. 72.)

Stolarz-Fantanon mukaan esimerkiksi vähäresurssisen orpokodin lapset, jotka ovat olleet vähän kontaktissa ihmisiin, voivat jäädä sekä psyykkisesti että sosiaalisesti jälkeen. Palautuminen on sitä vaikeampaa, mitä pitempään lapset ovat eläneet huonoissa olosuhteissa. Samoin ympäristö, jossa on paljon stressaavia tekijöitä, voi aiheuttaa lapselle myöhempiä psyykkisiä ongelmia. Kuitenkin esimerkiksi lasta tukeva suurperhe tai hyvä koulu voivat vaikuttaa lapsen positiivisesti. (Stolarz-Fantino 1997, 105–106.)

Lapsen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa. Jo varhaisessa iässä muodostuu pohja oppimisen perusedellytyksille. Perusta oman toiminnan ohjaukselle syntyy, kun lapsi kasvaa erillisyyteen ja oppii tiedostamaan, että pystyy säätelemään erillisyyttään. Keskittymisen taito rakentuu taidolle hallita kehon toimintoja. Tässä vaiheessa lapsi oppii myös hallitsemaan aggressiivisuuttaan. Lapsi oppii siirtämään omaa tarvetyydytystään harjoittelemalla, ja näin muodostuu pohja pitkäjänteisyyden oppimiselle. Lisäksi kyky ponnistella esteiden yli ja halu nähdä vaivaa saavuttaakseen jotain kuuluvat oppimiseen erillisyyteen kasvamisessa. (Tilus 2004, 40–41.)

Perusedellytyksenä myönteiselle kasvulle on, että lapsi on näkyvä aikuiselle. Kun lapsi tulee kohdatuksi, hänelle välittyy kuva, että hän on tärkeä ja ainutkertainen. Kohtaamisen kautta lapsi tulee ymmärretyksi ja voi jakaa tunteitaan. Lapsi oppii olemaan lähellä toista ihmistä ja ottamaan huomioon myös toisten tarpeet ja tunteet, kun hänelle syntyy turvallinen kokemus siitä, että negatiivisetkin tunteet hyväksytään. (mt. 41.)

Lapset ja nuoret kaipaavat kasvuympäristöltään eniten turvallisuutta, pitkäkestoisuutta ja aikuisuutta. Tietoisuus siitä, että lasta varten on ainakin yksi turvallinen aikuinen, synnyttää turvakokemuksen. Aikuisen saatavuudella ja läsnäololla on merkittävä vaikutus lapsen psyykkisen tasapainon rakentumiseen ja ylläpitoon. (mt. 42.)

Lapsi tarvitsee ohjausta, huolehtimista ja hoivaa, niin että saa olla lapsi jollekulle. Hoivasta ei voi tulla vastavuoroista, eikä lapsi voi toimia aikuisen huolehtijana, vaikka tällaista tapahtuukin nykyaikana. (mt. 43.)

Pahin petos lapsen kohdalla on joko fyysinen tai psyykkinen hylkääminen. Aikaisemmin hylätty lapsi pelkää hylkäämisen tapahtuvan uudestaan. Samalla hän hakee kaikin keinoin hyväksyntää tarkkaillen merkkejä ja vihjeitä uudesta hylkäämisestä. Perushoivan puutteessa ajaututaan tilanteisiin, jossa joudutaan turvautumaan lastensuojelun toimenpiteisiin lapsen perushoivan saamiseksi. (mt. 43.)

4.4 Lapsen oppiminen

Tiluksen (2004, 47) mukaan oppiminen tapahtuu vuorovaikutuksessa. Oppimisen edellytyksenä on kyky ohjata ja säädellä omaa toimintaa sekä kyky ja halu luopua välittömästä tarvetyydytyksestä. Hyvä itsetunto, oma-aloitteisuus ja kyky keskittyä ovat hyvän oppimisen hallinnan edellytyksiä. Kyky toimia ryhmässä, kyky odottaa omaa vuoroa, jakaa aikuinen muiden ryhmässä olevien lasten kanssa ja noudattaa yhteisiä pelisääntöjä kehittyvät vuorovaikutuksessa oman aktiivisuuden ja aikuisen ohjauksen tuloksina. Aikuisen ohjauksessa ja toimies-
sa mallina myös kyky hävitä ja sietää pettymyksiä kehittyy. Arjen kuluessa aikuisen ehdoilla lapsi joutuu kohtaamaan todellisuuden, jossa kaikki ei tapahdu hänen tahtonsa mukaan.

Koulu toimii keskilapsuuden keskeisimpänä oppimisympäristönä. Wangin ym. mukaan oppimiseen koulussa vaikuttavat monet eri tekijät kuten lapsen omat ominaisuudet ja hänen käsityksensä itsestään oppijana. Jo ennen kouluikää lapselle muotoutuu käsityksiä ja uskomuksia itsestään oppijana. Useiden tutkimusten mukaan vanhempien auktoritatiivinen kasvatustyyli, jossa he ovat ohjaavia mutta samalla avoimia ja vastavuoroisia suhteessa lapseen, vaikuttaa lapsen motivoitumiseen ja selviytymiseen koulussa. Yhtäläillä väärät kasvatustyyli-
tyylit johtavat alhaiseen oppimismotivaatioon ja heikkoon koulumenestykseen.

Aunolan mukaan niiden on nähty olevan yhteydessä lapsen erilaisiin käyttäytymisongelmiin, impulsiivisuuteen sekä riippuvuuteen ja epäitsenäisyyteen. Niin ikään Aunolaa mukaillen Nurmi ym. puhuvat, että lapsen motivaation kehittymistä tukee ympäristö, joka tarjoaa mahdollisuuden yhteenkuuluvuuden, pätevyyden ja itsenäisyyden kokemiseen. (Nurmi ym. 2006, 90.)

Olennaisesti oppimiseen vaikuttaa opetustapahtumaan liittyvät piirteet, kuten opetuksen määrä ja laatu. Rutherin ja Mauganin mukaan vertailtaessa koulujen erilaisia oppimistuloksia on löydetty tyypillisiä piirteitä tehtävissään onnistuvalle koululle. Merkityksellisiä tekijöitä ovat muun muassa se, millainen ilmapiiri koulussa on ja miten hyvin koulu toimii sosiaalisena yhteisönä. Oppimiseen vaikuttaa siis sekä laajat koulukohtaiset tekijät että myös se, mitä jokapäiväisissä oppilaiden ja opettajien välisissä vuorovaikutustilanteissa tapahtuu. (Nurmi ym. 2006, 90–91.)

Tiluksen (2004, 47–48) mukaan aikuisen tehtävä on mahdollistaa arjen olemassaolo, jäsentää riittävästi lapsen todellisuutta ja luoda arjelle turvallisuutta lisäävä struktuuri. Aikuisen ohjauksen kautta toiminta siirtyy lapsen sisäiseksi puheeksi ja näin hän kykenee ohjaamaan omaa toimintaansa.

Myös opeteltaessa selviytymään erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa aikuisen rooli on merkittävä. Lapsen tulee saada riittävästi ohjausta tilanteista tehtäviin tulkintoihinsa. Lapselle tai nuorelle epäselväksi jäävä tilanne näyttäytyy kaaokseksi, jonka selventämiseksi hän ottaa käyttöön omat selviytymismekanisminsa. (mt. 48.)

Oppiminen ja ohjaus kuuluvat tiivistä yhteen. Opastamatta ja ohjaamatta jättäminen tarkoittaa heitteille jättämistä. Mitä suurempia lapsen psykososiaaliset vaikeudet ovat, sitä rauhallisemmin on edettävä. Aikuisen tulee tukea oppilasta löytämään oppimiselleen menetelmiä, joilla tunne-elämän eheytyminen, ryhmän jäsenyys ja oman oppimisen hallinta kehittyvät, ja oppilas voi nauttia koululaisen roolistaan ikätasoryhmässään ja löytää ilon oppimisestaan. (mt. 48.)

4.5 Rajat ja suojeleminen

Lapsi tarvitsee rakkautta ja rajoja. Aikuisten tehtävä on asettaa rajat ja suojeleminen lasta haitallisilta asioilta. Aikuisen tulee suojeleminen lasta fyysisesti ja psyykkisesti ikätasoon kuulumattomilta asioilta ja ilmiöiltä. Hän on läsnä ja jakaa tunne- ja havaintokokemuksia lapsen kanssa, puuttuu tekemisiin, ohjaa, välittää ja pitää kiinni. (Tilus 2004, 44.)

Launonen ja Pulkkinen (2004, 51) nostavat esille, että perinnöllisyydellä on oma osansa siinä, millaisia ympäristötekijöitä lapset kohtaavat. Heidän mukaansa kuitenkin kasvu-ympäristöllä on itsenäistä vaikutusta lapsen kehitykseen. Kodin ilmapiiri ja vuorovaikutus perheenjäsenten kautta vaikuttavat lapseen. Lisäksi koti suodattaa asuinympäristön vaikutuksia ja näin edesauttaa lapsen kehittymistä.

Tietokonepelit ovat yleistyneet entisestään lasten keskuudessa Suomessa. Pelastakaa Lapset ry:n tekemän nettikyselyn mukaan alakouluikäisistä lapsista vain seitsemän prosenttia ei pelaa ollenkaan peli- tai tietokoneilla. Suurin osa peleistä on valitettavasti tervettä kasvua tuhoavaa. (Tilus 2004, 45.) Ylipäätään nuorten ajankäyttö on nykyään hyvin mediakeskeistä (Launonen & Pulkkinen 2004, 29).

Tiluksen (2004, 45–46) mukaan vanhempien ajan puute lasta kohtaan uhkaa myös lapsuutta. Aikuisuuden ja lapsuuden rajat pienenevät. Lapsen ulottuvilla on paljon asioita, mikä ennen kuului vain aikuisille. Lapset siirtyvät aikuisuuteen yhä aikaisemmin. Mainokset ja trendit muokkaavat lasten mieltä ja kertovat muun muassa miten tulee käyttäytyä ja pukeutua ja mitä olisi jo pitänyt kokea. Jos aikuisella ei ole aikaa lapsille omilta kiireiltään, välittyy lapselle jo varhain kuva, että mikään ei riitä. Mitä vähemmän lapsi kokee vanhemmuutta kotona, sitä enemmän hän koulussa halveksii aikuisuutta. Samoin, jos lapsi ei ole voinut kotona jakaa tunne- ja havaintokokemuksia aikuisen kanssa, hän sitä enemmän kilpailee aikuisen huomiosta koulussa. Aikuisen tulee tehdä selvä raja lapsuuden ja aikuisuuden välillä. Lapsuutta on pitkitettävä suojelemalla ja varjelemalla.

Myös tapakasvatuksella ja ohjauksella selvennetään lapsuuden ja aikuisuuden välistä rajaa.

Kasvuympäristö on muuttunut perhepiirissä niin että se on lisännyt oppilaiden välisiä eroja. Usein vanhemmat panostavat lapsiinsa paljon ja pyrkivät luomaan heille hyvät kasvuedellytykset. Näin koululaisilla voi olla pitkälle kehittyntä erityislahjakkuutta ja heidän tietomääränsä ja kokemuspiirinsä voivat olla todella laajoja. Kuitenkin samalla turvallinen aikuisuus lasten elämässä on vähentynyt. Vaikeudet vanhempien omassa elämässä voivat johtaa siihen, ettei lapsista jakseta pitää riittävästi huolta. Tällaisessa yhteiskunnassa myös koululla on tärkeä rooli kasvuympäristössä tapahtuneiden muutosten edessä. (Launonen & Pulkkinen 2004, 31–32.)

Aikuisten niin kotona kuin koulussa tulee kaikin keinoin suojella lapsuutta ja asettaa lapsuutta varjelevia rajoja. Vaikeuksia rajojen asettamiseen koulumaailmassa voi synnyttää esimerkiksi työyhteisön tai vanhempien ja opettajien väliset arvoristiriidat ja näkemykset lasten kasvattamisesta. Erityisesti yhteiskunnan kasvattajien ja päättäjien tulee tehdä yhteistyötä asettamalla lasten etu ensisijaiseksi.

4.6 Erityistä tukea tarvitsevien lasten tukeminen

Lisääntyvät ongelmat koululaisten elämässä vaikuttavat myös erityistä tukea tarvitsevien lasten määrään koulussa. Erilaiset oppimis- ja käyttäytymisvaikeudet ovat suuri haaste koululle ja sen henkilökunnalle. Erityisen tärkeäksi mielestäni nousee lasten kokonaisvaltainen huomioiminen ja heidän arvostamisensa yksilöinä. Lapset on osattava kohdata heidän omilla ehdoillaan. Myös koulun työntekijäresursseihin ja moniammatilliseen osaamiseen on kiinnitettävä huomiota.

Erityistukea tarvitseva voi olla vaikea määritellä tarkasti. Mietityttääkin, miten voimme selittää, kuka erityisemmin tarvitsee tukea. Toki selkeitäkin tapauksia

on, mutta kaiken kaikkiaan tarkka määrittely on vaikeaa ja myös eettisesti kyseenalaista. Lasta ei ole hyvä määritellä sen mukaan, kuinka hyvin hän oppii tai pystyy keskittymään. Tosiasiat on kuitenkin myönnettävä. Esimerkiksi erityisopetusta tarvitaan lisääntyvässä määrin Suomen kouluissa. Kaikki oppilaat tarvitsevat tukea, mutta on myös niitä, jotka tulee kohdata kouluyhteisössä intensiivisemmin.

Voidaan määritellä, että osa oppilaista poikkeaa jostakin toisesta tai ryhmästä. Tällöin kuvataan usein yksilön ominaisuuksia. Henkilö voi esimerkiksi olla älyllisesti poikkeava, emotionaalisesti häiriintynyt tai aggressiivinen. Listaa voisi jatkaa melkein loputtomiin. Seikat ja ilmiöt kuvastavat sitä, millaiset asiat muodostavat erityistuen tarpeen. (Tilus 2004, 70.)

Erityisopetusta saavien oppilaiden tilastollinen luokittelu tehtiin vuonna 2005 seuraavasti:

- 1 vaikea kehityksen viivästymä
 - 2 lievä kehityksen viivästymä
 - 3 aivotoiminnan häiriö, liikuntavamma tai vastaava
 - 4 tunne-elämän häiriö tai sosiaalinen sopeutumattomuus
 - 5 autismiin tai Aspergerin oireyhtymään liittyvät oppimisvaikeudet
 - 6 kielen kehityksen vaikeudesta (dysfasiasta) johtuvat oppimisvaikeudet
 - 7 näkövamma
 - 8 kuulovamma
 - 9 muu syy
- (Ikonen & Virtanen 2007, 52.)

Nykyisin oppimisen esteet havaitaan entistä varhaisemmassa vaiheessa diagnosointijärjestelmän vuoksi. Diagnosoinnin parantumisen lisäksi tilastot kertovat kasvavista vaikeuksista ja väärin mitoitetuista vaatimuksista. Ominaisuuksiltaan poikkeava voidaan luokitella erilaiseksi. Toisaalta myös toisin toimiminen voi saada aikaan erilaisuusstatuksen. (Tilus 2004, 71.)

Nykyään puolet erityisopetukseen otetuista tai siirretyistä oppilaista on yleisopetuksen piirissä olevia oppilaita, joilla on vain yhden tai muutaman oppiaineen oppimäärä yksilöllistetty. Opettajat varmistavat osaamisellaan yhdessä oppiaineessa heikosti menestyvän oppilaan mahdollisuuden edetä opinnoissa vaike-

uksista huolimatta saman ikäisten kanssa yksilöllisten tavoitteiden mukaan. Toinen puolikas erityisopetuksen oppilaista on henkilöitä, joilla on sairauden, vamman tai muun vastaavan syyn vuoksi yksilöllistetty pääosa oppiaineista tai koko oppimäärä. (Ikonen & Virtanen 2007, 54–55.)

Viime vuosina kouluissa ja kunnissa on entistä tarkemmin selvitetty erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrää, heidän tuen tarvettaan sekä tuen tarpeen laatua ja laajuutta. Myös tukipalveluja on kohdennettu aiempaa tarkemmin ja tehokkaammin erityistä tukea tarvitseville oppilaille. (mt. 55.)

Erityisopetus syntyi peruskoulussa järjestelmäratkaisuna tilanteessa, jossa oppilaat eivät voineet saavuttaa yleisopetuksen tavoitteita. Voidaan kysyä, onko erityisopetus ainoa ratkaisu erityistukea tarvitsevien lasten tukemiseen. Pirjo Tilus kritisoi erityisopetusjärjestelmää. Tiluksen mukaan erityisluokka- ja koulujärjestelmä ovat tarjonneet jokseenkin symbolisen tavan integroitua koululaitoksen piiriin niin, että valtavirran toiminta on pysynyt ennallaan. Hän heittääkin kysymyksen, mitä tapahtuu koulun jälkeen, koska esimerkiksi erityisammattikouluja ja erityistyöpaikkoja on hyvin vähän. (Tilus 2004, 74–76).

Voi pohtia, edistääkö erityisopetus erillisissä luokissa jossain määrin syrjäytymistä, sen sijaan, että se olisi hyödyllistä yksilön ja koko kouluyhteisön kannalta. Toisaalta erityistukea tarvitsevien lasten tarpeet vaativat joskus poikkeusjärjestelyjä. On välttämätöntä huomioida kaikkien tarpeet ja näin pyrittävä mahdollisimman hyvin täyttämään ne.

Lähitulevaisuuden suurin haaste opetuksessa on erityistä tukea tarvitsevien lasten tarpeisiin vastaaminen. Vaikeuksien toteaminen varhaisessa vaiheessa ei riitä, vaan pitää myös toimia ja kantaa ammatilliselle kuuluva vastuu. Tunne-elämältään ja käyttäytymiseltään erilaisten oppilaiden opetus normaaleissa luokissa on suuri haaste. On ongelmallista siirtää tukea tarvitsevia erityisopetusluokkiin, koska silloin yleis- ja erityisopetuksen koulut vaihtavat paikkaa keskenään. Asiasta tullee oppijan sijasta aikuisen ongelma. Erityisopetus kuuluu olennaisena osana perusopetukseen. On kiinnitettävä huomiota perusopetuk-

sen laatuun ja resursseihin, koska ryhmiä ei voida perustaa loputtomiin. (mt. 76–77.)

4.7 Lopuksi

Lapsen oppiminen tapahtuu vasta sitten, kun lapsella on kokonainen ja ehyt minä. Vaikka hyvät eväät elämään saadaan kotoa, voi korvaava ihmissuhde löytyä koulusta. Koulu voi huolehtia lapsesta ja eheyttää lapsen persoonallista kehitystä sekä mahdollistaa korjaavia kokemuksia. (Tilus 2004, 64.)

Intensiivisen, aikuisen kanssa tapahtuvan, vuorovaikutuksen seurauksena syntyy lapselle todellisuus, jossa ja josta hän ammentaa sosiaalisen toiminnan rakenteet, sopimukset, säännöt ja tapansa olla vuorovaikutuksessa. Perustana hyvinvoinnille, terveelle kasvulle ja kehitykselle on tietoisuus kuulumisesta johonkin. Se on tietoisuutta siitä, että joku on oppilasta varten ja että hän saa olla osa ryhmää. (mt. 64.)

Nurmi ym. painottavat, että lapsen tasapainoinen sosiaalinen ja tunne-elämän kehitys tukee oppimista. Oppimisen perustaitojen ja vuorovaikutuksen omaksuminen koulun alkaessa ovat tärkeitä lapsen hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Samalla koulusta suoriutuminen toimii keskeisenä kehitystä suojaavana tekijänä. (Nurmi ym. 2006, 123.)

Lapsella on tarve jakaa aikuisen kanssa tunne- ja havaintokokemuksensa. Jatkuva huomiontarve voi kuitenkin pahimmillaan uuvuttaa opettajan aiheuttaen kärsimättömyyttä. Opettajan voi olla vaikea antaa oikeanlaista aikaa oppilaalle, jolla on aikuisen nälkä kiireisessä työympäristössä, jossa opettajan esisijainen tavoite on opetussuunnitelman toteuttaminen. (Tilus 2004, 67.)

Monisyiset ongelmat yhteiskunnassamme ja sen perheissä vaikuttavat koulu-maailmaan. Koulun ja opettajien resurssit ovat rajalliset. Lapset tarvitsevat turvallisia aikuisia niin kotona kuin koulussakin. Opettajien kiire uhkaa heidän työ-

hyvinvointiaan, mutta ennen kaikkea se uhkaa lasten tarpeita ja heidän kehittymistään. Lasten hyvinvoinnin ja kouluyhteisön toimivuuden vuoksi tulee keskittyä mahdollisimman paljon koulun resursseihin kokonaisvaltaisesti. Tämän vuoksi muun muassa sosionomeilla voisi olla tärkeä rooli työyhteisön ja lasten kehittymisen tukijana kouluissa.

5 SOSIONOMINA KOULUSSA

Toistaiseksi sosionomien työskentely kouluissa on ollut melko vähäistä. Teorian tasolla on kuitenkin hyvä miettiä, minkälaisia tehtäviä sosionomi voisi hoitaa koulussa omasta ammatillisuudestaan käsin.

Diakonia- ammattikorkeakoulun julkaisussa, *Terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävä työ kouluympäristössä*, otetaan huomioon sosionomin mahdollisuudet auttaa kouluyhteisössä. Koulujen työmäärän lisääntyessä myös työntekijämäärä kasvaa. Sosionomit ovat viimeisin ammattikunta, joka hakee paikkaansa koulumaailmassa. Sosionomien tarve on noussut syrjäytymisen ehkäisyn tarpeesta. Sosionomi tekee ennalta ehkäisevää ja ryhmämuotoista työtä luokkien kanssa. Sosionomi on lähellä oppilasta ja antaa tukea esimerkiksi läksyissä, keskustele ongelmista tai ottaa luontevasti yhteyttä koulusta pois jääneeseen oppilaaseen. Hän on ensisijaisesti koulussa arjen tukena, jolloin työnkuvassa korostuu ennaltaehkäisy. Sosionomi voi olla myös järjestämässä erilaista vertaisryhmätoimintaa syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Pesonen & Zotow 2005, 19.)

Koulussa toimivat sosionomit ovat käyttäneet paljon yhteistoiminnallisia ja ilmaisia menetelmiä luokan yhteishengen ja ryhmäytymisen parantamiseksi. Sosionomi voi vetää yhteisöllisiä iltoja vanhemmille ja heidän lapsilleen. Hän voi myös olla omalta osaltaan kehittämässä koulun ja kodin välistä yhteistyötä, jolla pyritään madaltamaan kouluun tulemisen kynnystä. (mt. 19.)

Koko kouluyhteisön jaksamisella on suuri merkitys sen hyvinvointiin. Tärkeää on, että koululla on tarpeeksi henkilö- ja muita resursseja vastata nykyajan haasteisiin. Tärkeäksi tekijäksi nousee yhteistyö ja moniammatillinen osaaminen. Moniammatillisuus tukee sekä oppilaita että opettajia. Erilaiset opetuksen osaajat voivat hoitaa opetustehtäviä ja avustaa niissä. Esimerkiksi kouluavustajat voivat kiertää oppilaiden joukossa ja antaa näille apua mahdollisissa ongelmissa. (Lindh & Sinkkonen 2009, 48.) Sosionomi sopeutuisi parhaiten opetuksen ja avustamisen välimaastoon. Sosionomin ammatillisuus kutsuu vahvan

lähituen antamiseen ja ihmisen huomioon ottamiseen arvokkaana yksilönä. Samalla hän voi olla tukemassa myös käytännön koulunkäyntiä. Sosionomi voi tukea opettajien perustehtävää muun muassa pitämällä yhteyksiä oppilaiden koteihin tai vetämällä läksypiiriä.

Kokonaisuudessaan hyvinvointi koulussa koostuu oppilaan, opettajan, henkilökunnan ja vanhempien hyvinvoinnista. Aikuisten keskinäinen kanssakäyminen ja siitä nouseva hyvinvointi vaikuttavat lapsiin. Tästä käsin oppilaille pyritään takaamaan osallisuus ja yhteenkuuluvuuden henki hyvinvoinnin parantamiseksi. Tärkeää on kuulla ja ottaa huomioon oppilaiden mielipiteet ja tarpeet. Käytännössä hyvinvoinnin edistämiseksi tulee kiinnittää huomiota koulun henkilökunnan, oppilaiden, perheiden ja eri toimijoiden yhteistyöhön ja yhteisvastuuseen. (Pesonen & Zotow 2005, 21–22.)

Myös oman työharjoitteluni aikana Päivänkehrän koulussa sain olla vaikuttamassa kouluyhteisöön omalla työpanoksellani ja oman tutkimushankkeen kautta. Saamani palautteen, omien havaintojeni ja kokemusteni perusteella koin, että sosionomi voi oman ammattiosaamisensa kautta edesauttaa kouluyhteisön hyvinvointia ja jaksamista.

6 SOSIAALIPEDAGOGIIKKA KOULUSSA

Sosiaalipedagogiikka on oppiala, joka perustuu yhteiskuntatieteisiin. Nimensä mukaisesti siinä yhdistyvät sosiaalinen ja pedagoginen ulottuvuus. Sosiaalipedagogisen ajattelun ja toiminnan lähtökohta on sosiaalieettinen, se pyrkii parempaan elämään. Sosiaalipedagoginen ajattelutapa kiinnittää huomiota sosiaalisiin kysymyksiin. Se tarkastelee erityisesti yksilön ja yhteisön välisiä suhteita ja yksilön yhteiskuntaan integroitumista. (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006,9.)

Sosiaalipedagogiikan tehtävänä on jäsentämällä ja toteuttamalla sosiaalista kasvatusta auttaa ihmistä kasvamaan osaksi yhteiskuntaa ja yhteiselämään muiden kanssa. Sen erityistehtävänä on syrjäytyneiden ja onnettomien kokonaisvaltainen tukeminen. Tukemisen kautta ihminen kasvaa vähitellen ottamaan enemmän vastuuta omasta ja ympäristönsä hyvinvoinnista, tämä taas auttaa henkilöä kehittämään omaa elämäänsä laadukkaammaksi. (mt. 9.) Hämäläisen ja Kurjen (Rautiainen 2005, 17) mukaan sosiaalipedagogiikan tavoitteena on niin ikään yhteisöllisyyden vahvistaminen.

Sosiaalipedagoginen käsitys yhteisöstä sisältää huolenpidon, välittämisen ja myönteisen vuorovaikuttamisen. Sosiaalipedagoginen työ pyrkii elvyttämään ja vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja saamaan esille yhteisössä olevat mahdollisuudet. Toiminta siis auttaa persoonallisessa ja yhteisöllisessä kasvussa, mahdollistaa persoonallisten ja yhteisöllisten resurssien käytön ja kehittymisen sekä yhdistää ihmisiä. (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 157.)

Rannen mukaan sosiaalipedagogiikasta on muotoutunut koulumaailmaan koulupedagogiikan sisään oma näkökulmansa. Tällöin koko oppilaiden elämäntilanne ja sosiaalinen tausta huomioidaan oppimisprosesseihin ja opetukseen ja vaikuttavana tekijänä. Sosiaalipedagogiikan tehtävänä on luoda yleisen pedagogiikan sisällä siltaa oppilaan pirstoutuneen elämis- ja kokemismaailman ja koulupedagogiikan välillä. Sosiaalipedagoginen työ koulussa nähdään usein

koulun perustehtävää tukevaksi lasten syrjäytymistä ehkäiseväksi toiminnaksi. Toiminta on rakentavaa työtä, joka toteutuu usein perheessä ja koulussa tapahtuvan sosialisoinnin lisänä ja täydentäjänä. (Rautiainen 2005, 21.)

Koulukuraattorin työn voidaan helposti nähdä olevan lähellä sosiaalipedagogiikkaa. Koulukuraattori työskentelee sosiaalitieteiden ja käyttäytymistieteiden välimaastossa, ja sosiaalipedagogiikka nähdään oppialaksi, joka sijoittuu kasvatus- ja yhteiskuntatieteiden välimaastoon. Kuraattorin työssä näkyy sekä sosiaalinen että pedagoginen näkökulma. (Kurki, Nivala & Sipilä-Lähdekorpi 2006, 11.) Ylipäätään oppilashuollon toimenkuva sisältää selkeitä sosiaalipedagogisia lähtökohtia.

Mielestäni sosionomi voi toimia koulussa sosiaalipedagogisista lähtökohdista käsin. Sosionomit esimerkiksi työskentelevät usein syrjäytymisvaarassa olevien parissa ja pyrkivät vaikuttamaan positiivisesti ihmisten elämänlaatuun ja yhteiskuntaan kuulumiseen. Tosin voi miettiä, antaako sosionomin koulutus tarpeeksi laajan sosiaalipedagogiikkaan liittyvän teorian tiedon. Kuitenkin on selvää, että osana moniammatillista työyhteisöä sosionomin panos ei tälläkään saralla menisi hukkaan.

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN KUVAUS

7.1 Tutkimuksen lähtökohdat ja tavoitteet

Opinnäytetyöaiheeni muodostui pikkuhiljaa. Pitkään oli kuitenkin selvää, että työ selvittäisi sosionomin mahdollisuuksia toimia peruskoulussa. Koulun haasteet, joihin on viitattu teoriaosuudessa, kertovat turvallisten ja ammattitaitoisten aikuisten tarpeesta kouluyhteisössä.

Tässä opinnäytetyössä pyrin selvittämään vastauksia tutkimuskysymykseen, miten sosionomi voi tukea kouluyhteisöä. Tämän kysymyksen voi jakaa koskemaan sekä koulun lasten että työyhteisön tarpeita sosionomille ja hänen ydinosaamiselleen. Olennainen kysymys onkin, voiko sosionomi omalla ammattitaidollaan ja ydinosaamisellaan tukea lapsia ja sitä kautta koko työyhteisön jaksamista ja hyvinvointia suomalaisessa peruskoulussa.

Tutkimus on rajattu koskemaan 4.–6.-luokkalaisia. Oma tutkimukseni on rajattu koskemaan myös 4.-luokkalaisia, koska työharjoitteluni ohjaajana toimi 4.–5.-yhdysluokan opettaja, ja ensisijainen harjoitteluyhteisö oli hänen luokkansa. Tutkimuksessa on pyritty Lapsen ääni -hankkeen mukaisesti huomioimaan ensisijaisesti lasten tarpeita ja heidän näkökulmaansa. Erityisesti pyrin selvittämään, millaista aikuisuutta lapset kaipaavat koulussa. Koulun työntekijät vaikuttavat olennaisesti lasten hyvinvointiin ja tuovat esille lasten tarpeita omasta näkökulmastaan. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota myös koulun henkilökuntaan ja heidän jaksamiseensa. Tukemalla työyhteisöä ja laajentamalla kouluyhteisön työntekijärakennetta voidaan vaikuttaa myös lasten hyvinvointiin. Tämän vuoksi kokonaisuuden hahmottaminen kouluyhteisön tarpeista on välttämätöntä.

Selvitettäviä tutkimukseen ja sen pääkysymykseen liittyviä asioita ovat: työntekijäresurssit, kouluhenkilökunnan työssä jaksaminen ja hyvinvointi sekä lasten tarpeet, hyvinvointi ja kouluviihtyvyys. Tarkoituksena on selvittää, millaisia aikuisia lapset tarvitsevat ja millaisilla resursseilla kouluyhteisöä voidaan tukea.

Saatujen tulosten kautta pohditaan sosionomin mahdollisuuksia toimia osana kouluyhteisöä.

7.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössä on käytetty laadullista tutkimusta. Määrällistä tutkimusmenetelmää on käytetty liittyen kahteen kysymykseen lapsille jaetussa lomakekyselyssä. Olen haastatellut koulun henkilökuntaa, kaikkiaan kahdeksaa työntekijää: rehtoria, kuraattoria, koulupsykologia, kouluterveydenhoitajaa, erityisopettajaa, erityisluokanopettajaa ja yhtä 4.–5. luokan opettajaa sekä yhtä 5. luokan opettajaa. Haastattelut olivat avoimia haastatteluja, jotka kirjasin suoraan tietokoneelle. Ydinasiat, joita haastattelussa käsiteltiin, olivat: koulun työntekijäresurssit, työssä jaksaminen ja lasten tarpeet koulussa.

Lasten kokemuksia ja mielipiteitä olen koonnut lomakekyselyllä, joka toteutettiin 4.–5.-yhdysluokassa. Luokka on ruotsinkielinen kielikylpyluokka. Tutkimuksen otos on 24 oppilasta, joista 14 on viidesluokkalaisia ja 10 neljäsluokkalaisia. Ohjeistin kyselyn omatoimisesti ja lisäksi kyselylomakkeessa oli selvät ohjeet sen täyttämistä. Kysely toteutettiin nimettömänä, kuitenkin ikää ja sukupuolta kysyttiin.

Kysymykset olivat pääsääntöisesti melko avoimia. Kysymyksinä oli muun muassa lauseenjatkamiskysymyksiä kouluviihtyvyydestä ja tarinan kirjoittamista kivasta koulupäivästä. Ainoat rajatut kysymykset sisälsivät adjektiivien ympäröintiä siitä, millaisia koulun opettajat ja muut aikuiset ovat, ja millaisia lapset toivoisivat heidän olevan. Adjektiivi-kysymysten analysoinnissa on käytetty määrällistä tutkimusmenetelmää. Adjektiivi-kysymysten ansioista koulun aikuisiin liittyvät toiveet nousivat tutkimuksessa selvimminkin esille. Kysymyslomake on liitteenä (liite1) tutkimukseni lopussa, samoin kun avoimet kysymykset, joita olen käyttänyt haastattelurunkona (liite 2) haastatellessani koulun henkilökuntaa.

Lisäksi yhtenä tutkimusmenetelmänä voidaan pitää havainnointia. Havainnointi näkyy lähinnä mietittäessä johtopäätöksiä, kehittämis ehdotuksia ja tutkimuksen tulosten näkymistä käytännössä. Havainnointi on toteutettu 4.–5.- luokkalaisten lisäksi kuudesluokkalaisten parissa.

7.3 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimusaineisto on analysoitu Tutkimuksen tulokset -kappaleessa. Tutkimus on analysoitu kaikkien vastaajien osalta nimettömästi. Tarkoituksena on ollut tarkastella asiaa oppilaiden lisäksi usean eri työntekijän näkökulmasta, kuitenkin puhumatta sen tarkemmin henkilöiden työalasta.

Tutkimuksen tuloksia käsiteltäessä monet esille nostetut seikat ovat yksittäisten lasten tai työntekijöiden näkökulmia ja ajatuksia, yhdessä ne kuitenkin muodostavat käsiteltävän teeman. Kunkin teeman selvimmin esiin nousseet pääasiat on pyritty tuomaan näkyvämmiin luettavaksi. Tein tutkimusaineistosta ensin tiivistelmät itselleni, jonka pohjalta tutkimuksen tulokset on analysoitu. On mahdollista, että tiivistelmä- ja analysointivaiheessa aineistosta on jäänyt huomioimatta jotain olennaista tietoa. Kehotan lukijoita ensisijaisesti kiinnittämään huomiota pääasioihin ja johtopäätöksiin eikä niinkään yksittäisiin tuloksiin. Tulokset on teemoitettu olennaisimpien tutkimuksessa esille nousseiden asioiden mukaan. Kuitenkin esimerkiksi työntekijöiden haastatteluja analysoidessa teemojen valitsemiseen vaikuttivat olennaisesti avointen haastattelujen avainkäsitteet ja haastattelurunko, koska haastattelut ohjautuivat niiden mukaan.

Lasten näkökulma on poikkileikkaus melko tavallisesta ja päällisin puolin hyvinvoivasta 4.–5.-yhdysluokasta. Jo lähtökohtaisesti oli selvää, että lapsilta saadut tulokset eivät suoraan anna vastausta tutkimuksen olennaisimpaan kysymykseen, miten sosionomi voi tukea 4.–6.-luokkalaisia. Tämän vuoksi tutkimustulokset on analysoitu ja tulkittu ottaen huomioon ensisijaisesti lasten tarpeet ja siten sovellettu ja pohdittu sosionomin ydinosaamista näiden tarpeiden täyttämiseksi kouluyhteisössä.

Ydinkysymystä siitä, miten sosionomi voi toimia koulussa, voidaan lähestyä aineistolähtöisen analyysin mallilla. Koska valmista mallia tai teoriaa sosionomin toimimisesta koulussa ei ole, pohjautuvat tutkimus ja johtopäätökset tutkimuksessa hankittuun aineistoon. Aineistolähtöisessä analyysissä aikaisemmillä havainnoilla, tiedoilla tai teorialla tutkittavasta ilmiöstä ei pitäisi olla vaikutusta analyysin toteuttamiseen tai lopputulokseen (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95).

Tutkimusta kuitenkin ohjaa vahvasti jo tiedetty teoriapohja lasten tarpeista ja tämän päivän kouluyhteisön haasteista, siksi analysointimenetelmää voidaan pitää myös teoriaohjaavana. Teoriaohjaavassa analyysissä on teoreettisia yhteyksiä, mutta ne eivät pohjaudu suoraan teoriaan. Teoria voi myös toimia apuna analyysin etenemisessä. Teoriaohjaavasta analyysistä on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaavaa, vaan ennemminkin se aukoo uusia ajatusuria. (mt. 96–97.)

Adjektiivi-tehtävän analysointi oli haastavaa. Kysymyksessä oli monivalintatehtävä, jossa lasten tuli valita vähintään neljä adjektiivia kuvaamaan, millaisia koulun opettajat ja muut aikuiset ovat. Lisäksi kysyttiin, millaisia he toivoisivat koulun opettajien ja muiden aikuisten olevan. Vastaukset on purettu ja analysoitu melko suurpiirteisesti, kiinnittäen huomioita yleisimpiin vastauksiin ja olennaisimpiin tutkimuskysymykseen liittyviin adjektiiveihin. Ajoittain lapset olivat lisänneet adjektiivien perään omia tarkentavia sanoja, kuten jotkut ja joskus. En ole juurikaan huomionnut näitä tutkimustuloksissa analysoinnin helpottamiseksi. Olen myös pyrkinyt huomioimaan sukupuoli- ja ikäeroja, jos vastauksissa on ollut poikkeavuutta. Sukupuoli- ja varsinkin ikäryhmittelyissä voi olla virheitä, koska täytetyissä kyselylomakkeissa oli puutteita, ja jouduin turvautumaan päätelyyn. Tämä johtui lähinnä hiukan vajavaisesta kyselyn täyttämisen ohjeistuksesta.

On mahdollista, että tutkimustulos lasten näkökulmasta olisi ollut erilainen, jos otoksena olisi tutkittu esimerkiksi vain erityistukea tarvitsevia oppilaita. Koulussa toimii monenlaisia ryhmiä ja oppilaita. Usein erityistukea tarvitsevat lapset ovat tavallisissa luokissa. Tämän vuoksi laajempi läpileikkaus tietystä ikäryhmästä oli

mielestäni parempi vaihtoehto kuin tietyn marginaaliryhmän kuvaus. Ajattellessani myös sosionomin toimimista koulussa tulin tulokseen, että laaja läpileikkaus tietystä ikäryhmästä on parempi vaihtoehto. Toimisihan sosionomi todennäköisesti osana koko kouluyhteisöä, vaikkakin erityistukea tarvitsevat lapset olisivat luultavammin eniten työllistävä ryhmä.

Kaiken kaikkiaan aineistolähtöiseen tutkimukseen liittyvät omat ongelmansa. Yleisesti hyväksytty periaate on, että havainnot ovat teoriapitoisia. Tällöin tutkija ei voi toimia koskaan täysin objektiivisesti, vaan muun muassa käytetyt käsitteet, tutkimusasetelma ja menetelmä ovat tutkijan asettamia ja vaikuttavat aina tuloksiin. (Tuomi & Saarijärvi 2009, 96.)

Teorian pohjalta vaikuttaa itsestään selvältä, että sosionomin ydinosaamiselle olisi tarvetta peruskoulussa. Tämä voi kuitenkin olla tutkimuksen sudenkuoppa. On helppo tarttua teoreettisiin lähtökohtiin ja niiden kautta suoraan muodostaa johtopäätökset. Siksi minun tulee olla mahdollisimman objektiivinen ja tiedostaa omat ennakkokäsitykseni ja olla valmis kohtamaan myös ennakkoasetelman vastaiset tulokset. Kehotan lukijoita olemaan tutkimustani kohtaan myös arvioivalla mielellä, koska tutkimusprosessini on ollut rajallinen.

8 TUTKIMUKSEN TULOKSET

8.1 Oppilaiden näkökulma

Lapset kaipaavat kouluyhteisöltä hyvää ja turvallista aikuisuutta. Lisäksi ystävyyden ja erilaisen toiminnan merkitys nousivat esiin lapsille tärkeinä seikkoina. Näitä ja muita tutkimuksesta esiin nousseita näkökulmia tarkastellaan seuraavaksi oppilaiden näkökulmasta. Kappale käsittelee olennaisimpia teemoja ja aiheita, jotka nousivat esille kyselyn tuloksista. Lisäksi olen Johtopäätökseluvussa pohtinut käsiteltävään asiaan liittyvää sosionomin roolia ja mahdollisuuksia toimia koulussa.

Tutkimuksessa nousi yleisesti esille, että oppilaat toivovat kouluyhteisöstä vähenkistä paikkaa, jossa on mukava olla. Tulosten mukaan viihtyisän kouluyhteisön luovat erilaiset puitteet, joita käsitellään seuraavaksi. Tällaisia asioita ovat muun muassa ystävyys, erilainen tekeminen ja toimiminen koulussa sekä toiveet liittyen koulun aikuisiin.

8.1.1 Ystävyys

Kaverit ja ystävät ovat iso osa 4.–5.-luokkalaisten elämää. Ylipäättään ystävyys ja kaverisuhteet nousivat merkityksellisenä seikkana esille tutkimuksesta. Oppilaitten vastauksista nousi esille muun muassa toiveita, ettei koulussa kiusattaisi, leikkeihin pääsisi mukaan ja että ihmiset koulussa olisivat hyväntuulisia.

Erityisesti kiusaaminen mainittiin huolena monen oppilaan vastauksissa. Todettiin, ettei ole kivaa, jos koulussa kiusataan. Myös turvallista koulua toivottiin parissa vastauksessa.

8.1.2 Koulun aikuiset

Ehkä tärkein kysymys tutkimukseni kannalta oli selvittää, minkälaisia aikuisia ja aikuisten kanssa tapahtuvaa vuorovaikutusta lapset tarvitsevat kouluyhteisössä. Yleisesti ottaen lapset näkivät koulun aikuisissa paljon positiivisia puolia. Kuitenkin koulun aikuisiin liittyy myös toivomuksia ja haaveita, koska aina kaikki aikuisten piirteet eivät ole myönteisiä.

Yleisesti vaikutti, että oppilaat kaipaavat aikuiselta hyväntuulisuutta. Yksittäisissä vastauksissa toivottiin, etteivät opettajat olisi kiireisiä ja stressaantuneita. Kahdessa vastauksessa nähtiin huonona asiana, jos opettajat selvästi hermoilevat. Samoin yksittäisissä vastauksissa toivottiin myös, etteivät opettajat olisi ankaria tai liian ankaria.

Toisaalta myös toive rajojen asettamisesta ja kurista näkyi erityisesti erään neljäsluokkalaisen tytön vastauksissa. Hän toivoi opettajilta sopivaa tiukkuutta. Yksi vastaajista näki ikävänä ne tilanteet, jolloin opettaja poistuu luokasta. Kahdessa vastauksessa toivottiin, että koulussa saisi olla enemmän opettajia.

Usein opettajat ja koulun muut aikuiset nähtiin mukavina ja ystävällisinä. Moni piti aikuisia myös iloisina, reiluinä ja ymmärtävinä. Kuusi vastaajaa piti aikuisia turvallisina.

Vaikka adjektiivien ympyröinti kysymyksissä nousi opettajista esille enemmän positiivisia kuvaavia sanoja, myös negatiivisia piirteitä löydettiin. Selvästi yleisin negatiivinen asia opettajissa oli kiireisyys. Neljatoista vastaajaa 24:stä oli sitä mieltä, että opettajat ovat kiireisiä. Lisäksi esille nousi opettajien ankaruus kahdeksan kertaa. Kuitenkin jo mainittu neljäsluokkalainen tyttö toivoi, että opettajat olisivat välillä ankaria. On siis mahdollista, etteivät lapset näe ankaruutta aina negatiivisena asiana. Kuusi vastaajaa piti opettajia ja aikuisia tylsinä. Yleisesti ottaen pojat näkivät aikuisissa suhteessa hiukan enemmän negatiivisia piirteitä kuin tytöt. Kaiken kaikkiaan viidesluokkalaiset näkivät koulun aikuisissa enemmän negatiivisia puolia kuin vuotta nuoremmat oppilaat. Esimerkiksi vain kolme

neljäsluokkalaista piti koulun aikuisia kiireisinä. Tosin pitää huomioida, että eniten negatiivisia piirteitä näkivät viidesluokkalaiset pojat. He näkivät ainoana ryhmänä opettajissa enemmän negatiivisia kuin positiivisia puolia. Muut vastajaryhmät näkivät negatiivisia ja positiivisia asioita suunnilleen saman verran verrattuna toisiinsa, positiivisia asioita nähtiin ryhmissä kaksinkertainen tai melkein kaksinkertainen määrä verrattuna negatiivisiin.

Lapset saivat lisätä vastaukseen myös itselleen mieleen nousevia adjektiiveja. Kahdessa tapauksessa nähtiin, että opettajat ja koulun muut aikuiset ovat rauhallisia. Lisäksi aikuiset nähtiin kertaalleen hyvän tiukkana, vähän outona, hyvinä opettamaan, stressaantuneina ja kaikki erilaisina. Toivottiin myös kertaalleen, että he olisivat huumorintajuisia, opettavaisia ja ei-stressaantuneita.

8.1.3 Vuorovaikutus aikuisen kanssa

Yleisesti voi nähdä, että lapset kaipaavat aikuisilta aikaa ja laadukasta vuorovaikutusta. Erään vastaajan mukaan on kivaa, että joku kehuu hyvin tehdystä asiasta. Eräs tyttö toivoi, että jos haluaa puhua aikuisen kanssa, opettaja kuuntelisi esimerkiksi välitunnilla. Hän myös toivoi, että saisi tilaisuuden puhua aikuisen kanssa pakottavassa tilanteessa, vaikka se vaatisi oppitunnilta poissaoloa. Eräs poika toi esille, että opettaja auttaisi mielellään luokassa, ja kiusaamistilanteessa opettajat eivät lähtisi pois vaan välittäisivät asiasta.

Yhteensä yhdeksän lasta näki, että opettajat ja muut koulun aikuiset ovat hyviä kuuntelemaan. Sen sijaan vaan kahden viidesluokkalaisen lapsen mielipide oli, että aikuiset olisivat huonoja kuuntelemaan. Lapset toivoivat pääsääntöisesti aikuisilta sitä, että he olisivat hyviä kuuntelemaan.

Valtaosa oppilaista toivoi, että aikuiset koulussa olisivat iloisia, mukavia, ystävällisiä, reiluja ja ymmärtäviä. Lisäksi lapset toivoivat aikuisilta turvallisuutta ja lämpöä, tosin nämä eivät tulleet niin usein esille kuin edellä mainitut adjektiivit.

8.1.4 Toiminta

Olennaisen osan kouluviihtyvyydestä muodostaa siellä tapahtuva toiminta ja tekeminen. Lapset kaipaavat virikkeitä ja mielekästä toimintaa päiväänsä. Välituntien ja kavereiden kanssa leikkimisen lisäksi esille nousivat erilaiset retket ja koulupäivät. Toivottiin myös, että olisi ulkoleikkejä ja -pelejä, ja että käsityö- ja liikuntatunteja olisi nykyistä enemmän. Kivana koulupäivänä aikuiset tekisivät lasten kanssa kaikkea kivaa, haaveili eräs tyttö vastauksessaan.

8.1.5 Johtopäätökset

Myös omien havainnointien perusteella olen huomannut, että koulumaailmassa on lapsia, joiden käytöksestä huomaa aikuisen tarpeen ja kaipuun. Huomiota saatetaan hakea monella eri tavalla. Mielestäni sosionomin ydinosuamiseen ja ammatilliseen työotteeseen kuuluu aistia tämänkaltaiset lapset ja kohdata heidät, välittää ja samalla asettaa rajoja käytökseen ja koulunkäyntiin. Tätä kautta yhdelläkin ylimääräisellä aikuisella voi olla merkittävä vaikutus lapsen elämässä.

Kiusaamista on vaikea kitkeä kokonaan pois koulusta, mutta näkisin, että lisäresurssit koulun henkilökunnassa edesauttaisivat sen vähenemistä. Sosionomin ydinosuamiseen kuuluu ryhmäturvallisuuden lisääminen. Olennaisiksi asioiksi nousevat luokkien ja ryhmien ryhmäytyks. Ryhmäytyksen ohella sosionomi voi toimia erilaisten tilanteiden selvittelijänä. Hän voi tuoda aikuisen äänen esille, ajaa lasten tarpeita ja välittää toivomuksia siitä, ettei ketään syrjittäisi ja kaikki pääsisivät mukaan leikkiin. Tätä tehtävää sain omalta osaltani jo olla toteuttamassa ”ylimääräisenä aikuisena” yhdeksänviikkoisen työharjoitteluni aikana Päivänkehrän koululla.

Lisäksi erilaisen toiminnan järjestäminen esimerkiksi pienryhmissä voi olla osa sosionomin työnkuvaa koulussa. Pienryhmätoiminta voi olla erilaista vaihdellen oppilaiden toiveiden ja tarpeiden mukaan. Koulussa on mahdollista järjestää

esimerkiksi liikunta-, askartelu- tai käsityökerhoa. Pienryhmätoimintaan voi samalla liittää myös pedagogisen luonteen. Ennen kaikkea kyse olisi kuitenkin esimerkiksi valvotusta iltapäivätoiminnasta, joka mahdollistaisi myös kokonaisvaltaisen lähituen antamisen lapsille ja aikuisen läsnäolon vielä varsinaisen koulupäivän päätyttyä. Sosionomi voi olla mukana myös välitunneilla ohjaamassa välituntileikkejä sekä valvomassa ja kuuntelemassa lapsia.

Muita oppilaiden esille nostamia toiveita olivat erilaiset koulun tiloihin ja resursseihin liittyvät ajatukset. Sinänsä ne eivät liity välittömästi sosionomin tarpeeseen kouluyhteisössä, mutta näkisin, että ylipäättään oppilaiden toiveiden kuunteleminen ja heidän kanssaan keskusteleminen koulun arjessa olisi tärkeää lasten kannalta. Luontevan kanssakäymisen ja luottamuksen kautta sosionomilla olisi mielestäni mahdollisuus toimia lasten toiveiden ja ajatusten viestinviejänä muulle työyhteisölle.

Kaiken kaikkiaan lapsen tarve hyvään aikuisuuteen näkyy selvästi myös koulu- maailmassa. Melko tavallisessa 4.–5. luokassa lapset vaikuttavat saavan paljon hyvää, oikeaa aikuisuutta sekä välittämistä. Aikuisuus ei ole läsnä ainoastaan omassa luokassa, vaan sen pitää näkyä myös koko koulun kulttuurissa ja toimintamallissa. Kuitenkin näyttää siltä, että lisäresurssit koulun työntekijöissä olisivat hyväksi kohdattaessa myös otosryhmäämme. Lisäksi omien havainnointieni perusteella voi todeta, että kouluyhteisössä on lapsia, jotka tarvitsevat mahdollisimman paljon aikuisen tukea niin oppimisessa kuin tunne-elämän alueella.

Tutkimusta voisi jatkaa ja laajentaa lasten näkökulman selvittämiseksi analysoimalla esimerkiksi pienryhmiä ja normaaliluokkiin integroituja erityisoppilaita ja heidän ajatuksiaan ja toiveitaan, jotka liittyvät koulunkäyntiin.

8.2 Työntekijöiden näkökulma

Toinen merkittävä näkökulma tutkimukseni kannalta oli selvittää koulun aikuisten näkemyksiä koulun työntekijäresursseista, työhyvinvoinnista ja työssäjaksamisesta ja lasten tarpeista.

Haastatteluissa nousi esille asioita, joihin työntekijät ovat suhteellisen tyytyväisiä, mutta myös selkeitä kehittämistarpeita löytyi. Näitä asioita käsitellään seuraavaksi. Käsiteltäviä asioita ovat koulun työntekijäresurssit, sosionomin tarve koulussa, työhyvinvointi ja resurssien muutos. Johtopäätökset-luvussa pohditaan jälleen tulosten pohjalta sosionomin mahdollisuutta ja tarvetta toimia osana kouluyhteisöä.

8.2.1 Koulun työntekijäresurssit

Kysyin haastateltavilta, ovatko koulun työntekijäresurssit heidän mielestään tarpeeksi hyvät. Yleisesti ottaen koulun työntekijät näkivät, että työntekijäresursseissa olisi parannettavaa. Erityisesti oppilashuolto- ja avustajaresursseihin kaivattiin kohennusta. Lisäksi esille nousi muun muassa toiveita parantaa erityisopetukseen liittyviä resursseja. Esimerkiksi yleisopetukseen tarvittaisiin apua erityistukea tarvitseville lapsille erään vastaajan mukaan. Ylipäättään lisääaikuisille olisi siis tarvetta koulussa.

Monet vastaajat näkivät, ettei heillä ole aina tarpeeksi resursseja tai he eivät voi toteuttaa työnsä perustehtävää. Tilanne nähtiin kuitenkin joissain tapauksissa suhteellisen hyvänä, tällöin esimerkiksi erityistilanteet tai erityisratkaisut aiheuttivat välillä vaikeuksia toteuttaa työn olennaisinta tehtävää. Tässä kohdin tulee tosin muistaa, että otoksessa on edustettuna kouluyhteisön usean työsaran edustajia, joten perustehtävät ja niiden toteutus vaihtelevat suurestikin. Yhdistävä tekijänä perustehtävissä voidaan nähdä ainakin lasten kohtaaminen ja heidän hyvinvointiinsa vaikuttaminen.

Erään työntekijän mukaan Päivänkehrän koulun työntekijäresurssit ovat monessa suhteessa kohtuulliset tai suhteellisen hyvät verrattuna muihin kaupungin kouluihin. Myös eräs toinen vastaaja toi esille, että Päivänkehrän koulun resurssit ovat kohtuulliset verrattuna yleiseen Espoon tasoon. Jotkut työntekijöistä vaikuttivat olevan suhteellisen tyytyväisiä normaalisti oman työnsaransa hoitamiseen. Jokaisen työntekijän tehtäviin kuitenkin kuului uhkia tai normaalia poikkeavia, rasittavia tekijöitä.

Osassa haastatteluista keskusteltiin myös moniammatillisuuden tärkeydestä kouluyhteisössä. Moniammatillisuus nähtiin tärkeänä asiana. Erään vastaajan mukaan koulu ei ole enää vain oppilaiden ja opettajien yhteisö, vaan siellä opitaan myös elämää. Yksi vastaajista totesi, että moniammatillisuuden avulla ei lasten asioiden hoitamisessa tulisi päällekkäisyyksiä. Hänen mielestään myös sama päämäärä lasten kasvatuksessa olisi hyväksi.

8.2.2 Sosionomin tarve koulussa

Työntekijät näkivät yleisesti, että sosionomille olisi tarvetta osana kouluyhteisöä. Haasteellista on kuitenkin tarkkaan määrittää sosionomin mahdollinen toimenkuva ja työkenttä. Työntekijöiltä nousi esiin ehdotuksia mahdollisen sosionomin työkuvaan osana kouluyhteisöä. Näitä ehdotuksia selvitetään seuraavaksi.

Kehittämisideoina sosionomin tehtäviksi kouluyhteisössä nousivat esiin yksittäisinä ehdotuksina muun muassa lasten koulun jälkeiseen elämään osallistuminen, välituntitoiminta ja kiusaamistilanteiden selvittäminen. Lisäksi esille nousi joissain vastauksissa erilainen ryhmätoiminta. Eräs haastateltavista sanoi apua tarvittavan ryhmäyttämiseen ja luokkatyöhön, samoin sosionomi voisi olla tukemassa oppilasta poissaolotapauksissa. Hänen ja erään toisen vastaajan mukaan sosionomi voisi olla tekemässä myös ennalta ehkäisevää työtä. Erään haastateltavan mukaan sosionomi voisi olla tukemassa lapsia näiden kehitysvaikeuksissa ja sosiaalisessa elämässä. Hänen mukaansa on myös tärkeää kehittää ryhmädynaamisia taitoja ja kohdata lapset henkilökohtaisesti.

Sosionomin rooli nähtiin joissain tapauksissa lähellä kuraattorin toimenkuvaa. Myös toimiminen eri ammattiryhmien välimaastossa tuli esille kahteen otteeseen. Yksi vastaajista mainitsi luonnollisena osana koulua toimimisen, jolloin toiminta ei olisi erottautunut toimimista ”sosionomin omassa huoneessa”.

Eräällä haastateltavista oli suoritettuna sosionomin koulutus. Hän näki, että siitä ja hänen aikaisemmastaan työkokemuksesta sosionomina on ollut hyötyä koulumaailmassa.

Ainakin yhden vastaajan näkemys sosionomin toimimiseen koulussa vaikutti myös hiukan epäilevältä. Joissain vastauksissa näkyi, että sosionomin työkuvaan rajaus ja oman työalueen löytyminen vaikuttivat jokseenkin haasteelliselta. Eräs haastateltava nosti esille myös ajatuksen, että opettajat voivat pitää kiinni omista oppilaistaan. Tällöin he haluavat itse hoitaa kaikki oppilaittensa asiat. Kuitenkin yleisesti nähtiin, että olisi hyvä, jos sosionomi voisi toimia osana kouluyhteisöä. Kaikilla vastaajilla oli sosionomin työkuvaan liittyviä ideoita.

Kysymyksen esittäminen vaati normaalisti sosionomin ydinosaamisen selvittämistä. Sosionomin työkuvaan epäselvyys saattoikin vaikuttaa vastauksiin.

Riittävä objektiivinen tutustuminen sosionomin ydinosaamiseen olisi saattanut muuttaa vastauksia, ja näin tutkijan omalla alustuksella ei olisi ollut niin suurta painoarvoa.

8.2.3 Työhyvinvointi

Yleisesti ottaen koulun työntekijät kokivat jaksavansa työssä melko hyvin. Kuitenkin esille tuli myös yksittäisinä tapauksina määrällistä uupumusta ja sitä, ettei työssä jaksu hyvin.

Ylimääräinen työ, joka ei kuulu opetustehtävään, nousi esille väsyttävänä seikkana eräässä vastauksessa. Hänen mukaansa myös jatkuva informaatiotulva

rasittaa työtä. Toinen haastateltava toi esille, että työparin tärkeys ja esimiehen tuki ovat olleet tärkeitä seikkoja ajatellessa työssäjaksamista.

8.2.4 Resurssien muutos

Selvitin myös haastateltavilta, millä tavalla koulun resursseja voisi muuttaa ja parantaa, ja uskovatko työntekijät muutoksen vaikuttavan työhyvinvointiin ja jaksamiseen.

Kouluun toivottiin lisäresursseja. Esimerkiksi eräs vastaaja toivoi avustajia ja jopa sosionomeja kouluun. Niin ikään lisäresursseja oppilashuoltoon tarvittaisiin, erityisesti kuraattorin työhön. Myös lisäresursseja erityistä tukea tarvitseville oppilaille esimerkiksi luokka- tai klinikkamuotoisena erityisopetuksena toivottiin yhden haastateltavan toimesta. Eräs vastaaja kertoi, että kotien kanssa tehtävään yhteistyöhön olisi hyvä saada apuvoimia. Hänen mukaansa opetus hoi-tuu koulussa, mutta muuhun tarvitaan tukea, myös yksilöllistä aikaa lapsille tulisi antaa enemmän. Yksi haastateltavista toivoi myös lisärahoitusta ja tuen jaka-mista oikein tarpeiden mukaan. Hän myös totesi, että lapset tarvitsevat aikuisia, joiden puoleen voi kääntyä. Samoin eräs työntekijä nosti esille, että jos rahalli-sia resursseja ei ole saatavilla lisää, tulee työntekijöiden suunnitella asioita yh-dessä ja auttaa toinen toistaan.

Vastaajien mukaan resurssien muutos vaikuttaisi positiivisesti työhyvinvointiin ja jaksamiseen. Eräs vastaaja toi esille myös resurssien parantamisen positiivisen vaikutuksen lapsiin ja sitä kautta työntekijän työhön. Yksi haastateltavista mai-nitsi myös, että kaikki työntekijät eivät koe, että paine on valtava ja aikataulut ovat tiukat.

8.2.5 Johtopäätökset

Tutkimustuloksista nousee selvästi esille seikka, että lisätarvetta työntekijäresursseihin olisi. Moniammatillista työotetta ja koulun työntekijäresursseja tulisi kehittää. Tällöin opettajien ja koulun muun henkilökunnan perustehtävien hoitaminen helpottuisi. Uskon myös, että resurssien parantumisella olisi vaikutusta koko koulun työilmapiiriin. Myös sosionomille olisi mielestäni tilausta kouluyhteisössä.

Sosionomi voisi mielestäni toimia opettajien ja kuraattoritoiminnan välimaastossa tukemalla molempien työskentelyä ja auttamalla näin lapsia. Sosionomi voisi toteuttaa erilaista ryhmätoimintaa, mutta tarjota myös lähitukea lapsille. Tärkeää on, että työyhteisön ilmapiiri olisi mahdollisimman avoin, ja opettajien ja muun henkilökunnan tulisi toimia samansuuntaisesti ja asettaa lasten etu ensisijaiseksi.

Sosionomi voisi luontevalla tavalla toimia osana oppilashuoltoa. Toisaalta myös lisää aikuisten tarve avustustehtävissä mahdollistaisi sosionomin toimimisen luokkayhteisössä tai erityistä tukea tarvitsevien lasten parissa. Samalla tulee ottaa huomioon lisää aikuisen tuoma vaikutus luokan ryhmädynamiikkaan.

8.3 Lasten tarpeet työntekijöiden näkökulmasta

Lapsen äänen kuuleminen on tärkeintä ajatellessa kouluyhteisön kehittämistä. Seuraavaksi käsitellään työntekijöiden ajatuksia, jotka liittyvät lasten tarpeisiin ja ajankohtaisiin haasteisiin nykykoulussa. Käsiteltäviä asioita tässä luvussa ovat haasteet, kodin ja koulun välinen yhteistyö ja vuorovaikutus lasten kanssa. Sosionomin mahdollisuuksia toimia osana kouluyhteisöä pohditaan jälleen kohdassa Johtopäätökset-luvun lopussa.

8.3.1 Haasteet

Haastateltavat näkivät monenlaisia haasteita tämän päivän kouluyhteisössä sekä lasten kasvamisessa.

Esille nousivat muun muassa lasten sosiaalisen- ja tunne-elämän ja käyttäytymisen haasteet. Eräs haastateltavista toi esille, että lapsille tarvittaisiin enemmän harjoitusta ja tukea sosiaalisiin taitoihin. Toisen vastaajan mukaan lasten käytösongelmat sekä sosiaaliset ja tunne-elämän puolen vaikeudet ovat lisääntyneet. Eräs haastateltavista kommentoi, ettei kovinkaan tyypillistä ongelmaa ole, vaan vaikeudet ovat monitahoisia. Erilaisia haasteita nähtiin olevan myös perheissä ja vanhemmuudessa.

Ulkopuolelta tulevan informaation vaikutus lasten elämässä nousi kertaalleen esille myös vakavana asiana. Vastaajan mukaan maailma on nykyisin aiempaa raaempi paikka lapsille. Urakeskeisyys vaikuttaa negatiivisesti lapsiin. Eräs vastaajista näki, että nykyisin lapsilla on enemmän mielenterveydellisiä ongelmia kuin ennen. Hänen mukaansa yhteiskunta on sekava ja haastava ja myös perheet ovat moniongelmaisia.

Erään vastaajan mukaan kasvatuskulttuuri on muuttunut, osalla vanhemmista saattaa olla ongelmia vanhemmuudessa ja rajojen pitämisessä. Hän nosti esille myös lasten harrastukset. Lapset saattavat olla väsyneitä suorituskeskeisten harrastustensa vuoksi. Hän mainitsi myös syömis- ja liikuntakulttuurin muutoksesta. Vastaajan mukaan ylipainoisia lapsia on nykyään enemmän kuin ennen, erityisesti 10–11-vuotiaat pojat ovat entistä tukevampia. Hänen mukaansa Päivänkehrä on suhteellisen helppo koulu. Yleisesti ottaen lapsista pidetään huolta, poikkeuksia lukuun ottamatta. Hänen mukaansa avioeroja on kuitenkin paljon. Vaikeudet ovat hyvinvointiyhteiskunnan ongelmia tai vanhempien voimattomuutta antaa aikaa lapsille.

Eräs työntekijä toi esille, että yleisesti menee hyvin, mutta ääripäiden erot ovat voineet kasvaa. Hänen mukaansa sekä hyviä että huonoja ääripäitä on enemmän. Jos vanhemmuus on ollut kadoksissa ja lapsi on saanut liikaa valtaa, seuraa ongelmia. Tällöin lapsen voi olla vaikea erottaa oikeaa ja väärää ja kantaa teoistaan vastuuta. Hänen mukaansa haasteita on myös omatoimisuudessa ja itsenäisessä työskentelyssä.

Haastateltavilta kysyttiin myös tilanteista, jossa on ollut vaikea toimia ja oma ammattiosaaminen on ollut koetuksella. Esille nousivat lähinnä vaikeudet kodin ja koulun välisessä yhteistyössä sekä vuorovaikutustilanteet vaikeuksien kanssa painivien tai huonosti käyttäytyvien lasten kanssa. Eräs vastaaja näki vaikeaksi työn ulkopuolelta tulevat asiat, joihin ei voi itse vaikuttaa, mutta jotka vaikuttavat omaan työhön. Myös kriisityön vaikeus nousi kertaalleen esille.

8.3.2 Kodin ja koulun välinen yhteistyö

Koulun ja kodin välinen yhteistyö nousi esille haasteellisena ja tärkeänä asiana. Eräs vastaaja toi esille, että vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä täytyy osata olla diplomaatti, mutta pitää myös omat rajansa. Hänen mukaansa vanhempien puolelta tulee painetta, ja kotona asetetaan kovat vaatimukset myös oppilaille. Toinen haastateltava kertoi, että yhteisen linjan löytyminen vanhempien kanssa on haaste. Jos kodin säännöt ovat erilaiset kuin koulussa, on vaikea päästä eteenpäin.

Ainakin yksi vastaaja näki vaikeana tilanteen, jossa koulun ja kodin välinen yhteistyö on mennyt solmuun. Haastateltava kertoi, että menetetyn luottamuksen saaminen takaisin on vaikeaa. Erään vastaajan mukaan luonteva yhteys koteihin voi olla vaikeaa ja haasteellista, jos asiat eivät ole kotona kunnossa.

Yksi vastaajista näki tärkeimmäksi asiaksi työssä koulun ja kodin välisen yhteistyön. Koulun tulisi tukea kodin kasvatustehtävää ja kodin puolestaan edesauttaa koulun työtä.

8.3.3 Vuorovaikutus lasten kanssa

Yleisesti ottaen työntekijät näkivät, että koulun lapset eivät saa tarpeeksi tukea ja huomiota aikuiselta kouluyhteisössä. Yksi vastaajista oli sitä mieltä, että lapset saavat tarpeeksi vuorovaikutusta. Hän vetosi luokkakokoihin ja siihen, että tukimuotojen resurssit ovat aina olleet melko hyvät. Eräs vastaaja oli aika tyytyväinen yleiseen tilanteeseen, mutta totesi, että lasten olisi hyvä saada enemmän tukea ja huomiota aikuiselta. Hän itse koki, että hänellä on tarpeeksi aikaa lapsille.

Jotkut haastateltavista puhuivat ryhmädynamiikan merkityksestä. Haastateltavan mukaan luokan ryhmädynamiikalla on merkitystä lasten saamaan tukeen ja huomioon. Hyvin työskentelevässä luokassa, jossa on tarpeeksi resursseja, lapset saavat riittävästi huomiota. Vähän resursoidussa ja rauhattomassa luokassa taas hiljaisemmat jäävät liian vähälle huomiolle.

Esille nousi, että lapset tarvitsevat turvallista ja luotettavaa aikuisuutta. Yksittäisinä kommentteina mainittiin muun muassa rooli- ja aikuisenmallina toimiminen, rajojen asettaminen, lapsen tukeminen, kannustaminen ja lapsen mielipiteiden arvostaminen sekä lapsen mahdollisuus vaikuttaa. Ylipäättään luonnollinen kanssakäyminen, läsnäolo ja lapsen kokonaisvaltainen huomioiminen ja kuunteleminen nähtiin tärkeäksi. Kaksi haastateltavaa toi esille myös ryhmätoiminnan tarpeen lasten kohtaamisessa.

8.3.4 Johtopäätökset

Mielestäni myös lasten tarpeiden kohdalla voidaan puhua moniammatillisuuden puolesta. Moninaiset haasteet vaativat monitahoista työtettä. Mielestäni opettajien perustehtävän hoitamisen turvaamiseksi tulisi miettiä mahdollisimman hyviä resurssiratkaisuja. Vaikeuksien kanssa painivat lapset tarvitsevat tukea ja apua arjen askareissa ja elämänhallinnassa.

Koulumaailman haasteista nousi esille koulun ja kodin välisen yhteistyön tärkeys. Sosionomin työkuvaan voisi kuulua tämän yhteyden kehittämistä ja hoitamista. Esimerkiksi poissaolotilanteissa sosionomi voi tehdä kotikäyntejä ja olla samalla luontevalla tavalla yhteydessä lapsen perheeseen. Myös muunlainen yhteydenpito ja erilaisten kodin ja koulun välisten projektien, neuvottelujen sekä tapahtumien järjestäminen voisi kuulua sosionomin työkenttään. Eräs koulun opettaja kertoi esimerkin tapauksesta, jossa oppilaalla oli pelko tulla kouluun. Tällaisissa tilanteessa esimerkiksi sosionomin apu olisi ollut tarpeen.

Lapsen ääni ja hänen tarpeensa ovat keskiössä mietittäessä mahdollisia resurssimuutoksia kouluyhteisössä. Työntekijöiden mukaan lisääaikuisille koulussa olisi tarvetta, lapset tarvitsisivat enemmän tukea ja huomiota. Lasten tarpeet tulee ottaa ensisijaisesti huomioon. Lapsuus ja terve kasvu on turvattava niin hyvin kuin se on kouluyhteisössä mahdollista.

Vaikka resurssimuutoksiin olisi tarvetta, tutkimuksesta ei voi vetää johtopäätöstä, että ainoastaan sosionomeja lisäämällä asiat hoituisivat. Kuitenkin näen, että esimerkiksi oppilashuollon ja luokkatyöskentelyn resursseja parantamalla voitaisiin edesauttaa opettajien perustehtävää ja näin tukea lasten kasvua.

9 LOPUKSI

Tutkimusprosessini on ollut raskas mutta antoisa. Koen, että se on onnistunut hyvin ja olen osannut käsitellä olennaisimpia tutkimuksesta esille nousseita asioita. Kuitenkin tutkimusanalysointi on ollut opettelemista ja siihen on liittynyt omat ongelmansa ja vajavuutensa. Jos aloittaisin tutkimusprosessin alusta, tekisin monet asiat toisin. Olen kuitenkin tehnyt parhaani ja koen, että tuloksista myös muut voivat saada olennaista tietoa.

Tutkimuksesta nousi selkeästi esille muutamia pääseikkoja. Yleisesti lapset kaipaavat kouluyhteisössä turvallista ja hyvää aikuisuutta, toimintaa ja ystävyys-suhteita. Koulun työntekijöiden näkökulmasta kouluyhteisöön olisi hyvä saada lisäresursseja ennen kaikkea työntekijöihin. Lisäksi ajankohtaisina asioina esille nousivat tämän päivän haasteet lasten kehittämisessä ja se, miten niihin vastattaisiin.

Seuraavassa pohditaan sosionomin toimimista koulussa kirkon nuorisotyönohjaajan näkökulmasta ja tutkimuksesta kokonaisuudessaan nousevia lopullisia johtopäätöksiä ja kehittämishaasteita.

9.1 Pohdintaa kirkon nuorisotyönohjaajan näkökulmasta

Opiskelen Diakonia-ammattikorkeakoulussa kristillisen lapsi- ja nuorisotyön suuntautumisvaihtoehdossa. Koulutus valmistaa sosionomiksi ja antaa kelpoisuuden toimia myös kirkon nuorisotyönohjaajana. Siksi haluan pohtia opinnäytetyötutkimustani myös kirkon työntekijän näkökulmasta käsin.

Sosionomina toimiminen kouluyhteisössä kohtaa monella tavalla myös kirkon nuorisotyönohjaajan toimenkuvan ja ydinosaamisen. Ohjaus, kasvatusta ja lähimmäisen kohtaaminen kuuluvat niin sosionomin kuin kirkon nuorisotyönohjaajan toimenkuviin.

Selkeänä erona koulumaailman ja seurakunnan työssä voidaan pitää seurakunnan työhön kuuluvaa hengellistä ulottuvuutta. Mielestäni sosionomi ja -kirkon nuorisotyönohjaajalla on mahdollista hyödyntää koulumaailmassa molempien alojen osaamista. Koulun ja kirkon välisellä yhteistyöllä on pitkät perinteet, eikä niistä tule lipsua. Koulussa toimiva kirkon nuorisotyönohjaaja voi luontevalla tavalla olla kehittämässä koulun ja seurakunnan välistä yhteistyötä. Hän voi esimerkiksi olla yhteyshenkilönä seurakuntaan ja järjestää yhdessä seurakunnan työntekijöiden kanssa yhteisiä tapahtumia. Samoin uskonnonopetuksella on edelleen tärkeä asema suomalaisissa kouluissa, ja siinä mielestäni myös kirkon alan ammattilaisella voi olla tarvittaessa työtä ja kehittämishaasteita.

Koulumaailman haasteiden edessä moniammatilliselle ja monitahoiselle työtoimelle tulisi olla entistä enemmän kysyntää. Opinnäytetyöprosessini aikana olen saanut peilata omasta ammatillisuudestani käsin kouluyhteisön tarpeita ja haasteita. Olen saanut kasvaa ammatillisesti ihmisten kohtaajana ja osana moniammatillista työryhmää. Näen, että prosessista on ollut minulle hyötyä niin sosionomina kuin kirkon nuorisotyönohjaajana.

9.2 Johtopäätökset ja kehittämishaasteet

Yleisesti ottaen voidaan katsoa, että sosionomille olisi tarvetta osana kouluyhteisöä. Jokseenkin haasteelliseksi ja osin ongelmalliseksi muodostuu sosionomin työkentän määrittely koulussa. Sosionomi on epäpätevä opettajaksi, mutta toisaalta ylikoulutettu koulunkäyntiavustajaksi. Samoin kuraattorin toimessa sosionomi voi toimia vain harvoin.

Oma näkemykseni tutkimuksen ja käytännön havainnoinnin perusteella on, että sosionomin työkenttä tulisi rajata osaksi koulun oppilashuoltoa. Toinen, mielestäni yhtä hyvä vaihtoehto on, että sosionomi toimisi osana tiettyä luokkaa, ikä-, tai erityisryhmää. Toisaalta nämä kaksi vaihtoehtoa eivät sulje toisiaan pois, vaan molempien toteuttaminen saattanee olla mahdollista. Näen kuitenkin tärkeäksi, että sosionomilla olisi koulussa selkeä työkenttä ja toimenkuva.

Osana oppilashuoltoa toimiminen tähtäisi lasten kokonaisvaltaiseen psykososiaaliseen tukeen. Tutkimuksesta nousi esille kodin ja koulun välisen yhteistyön merkitys ja myös siihen liittyvät ongelmat. Tämän työn kehittäminen ja ylläpitäminen kuuluu mielestäni sosionomin ydinosaan. Myös lisääntyvät ongelmat lasten käyttäytymisessä sekä sosiaali- ja tunne-elämässä lisäävät moniammatillisen työotteiden tarvetta kouluyhteisössä. Sosionomin vakanssi voisi olla tulevaisuudessa osana oppilashuoltoa samalla tavalla kuin esimerkiksi kuraattorin ja koulupsykologin virat nykyään.

Ryhmäytyks ja ryhmätoiminta on yksi osa-alue, jossa sosionomin ydinosaa tarvitaan. Uskon, että sosiaali- ja tunne-elämän kehittymistä voidaan edesauttaa myös hyvällä ja terveellä ryhmähengellä ja ryhmätoiminnalla. Lapsi voi tulla kohdatuksi sekä yksin että ryhmässä. Koulumaailmassa aikuisten tehtävänä on edesauttaa turvallisen ryhmädynamiikan syntymistä. Sosionomin toimenkuvaan voi kuulua erilainen ryhmätoiminta välitunneilla tai koulun jälkeen. Toimiessaan osana luokkaa tai tiettyä ryhmää sosionomi voi erityisesti keskittyä ryhmäytykseen ja ryhmädynamiikan parantamiseen.

Lähtökieli ja lasten luonnollinen kohtaaminen osana lasten koulupäivän arkea tulee olla osana sosionomin toimenkuvaa. Tämän vuoksi sosionomin tulee olla helposti tavoitettavissa. Tässä sosionomin oma persoona ja sen avulla työskentely nousevat ensisijaisen tärkeiksi.

Sosionomin toimimiseen koulumaailmassa liittyy myös muita haasteita kuin selkeän työkuvaan löytäminen. Työntekijärakenteen muuttuminen voi esimerkiksi aiheuttaa ristiriitoja työyhteisössä. Nykyaajan haasteet niin koulumaailmassa kuin sen ulkopuolella ajavat näkemään asioita monesta eri näkökulmasta. Tämän vuoksi moniammatilliselle työotteelle luulisi olevan kysyntää. Toivottavasti tulevaisuuden suuntaus on, että moniammatillisessa työyhteisössä kaikki – myös sosionomit – saavat toimia omasta ammattikunnastaan käsin ja ajaa yhteistä asiaa.

LÄHTEET

- Diakonia-ammattikorkeakoulu 2010. Kirjasto ja tietopalvelut. Viitattu 21.9.2010
<http://kirjastot.diak.fi/opinnayte?id=1537268>
- Espoon kaupunki i.a.b Matinkylä-Olari Viitattu 14.8.2010
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11894;11896;25608>
- Espoon kaupunki 2006. Päiväkehrän koulu. Yleistä. Viitattu 4.9.2009
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11866;11703;23258;11855;12723;13008;13096>
- Espoon kaupunki i.a.a Tietoa kaupungista. Viitattu 14.8.2010
<http://www.espoo.fi/default.asp?path=1;28;11894;1033>
- Finlex 2007. Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 26.8.2010
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Hiillos, Dita & Mäkelä, Maria 2009. Askelia oikeaan suuntaan -Kodin ja koulun yhteistyön kehittämishanke, Diakin valtakunnallinen erillishanke peruskoulunsa aloittavien lasten kasvuolosuhteiden tukemiseksi. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Etelä Kauniainen. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Ikonen, Oiva & Virtanen, Pirkko (toim.) 2007. Erilainen oppija- yhteiseen kouluun. Jyväskylä: Ps-kustannus.
- Kirkkonummi 2010. Kirkkonummen, Kauniaisten ja Espoon erityistä tukea tarvitsevien opetus ja eri kieli- ja kulttuuriryhmien opetus. Viitattu 13.9.2010.
 google->ejl-opetus->kirkkonummen kunta. Tuloste tekijän hallussa.
- Kodin ja koulun yhteistyöhanke i.a. Hankkeen tulokset. Viitattu 21.9.2010
<http://www.koulussayhteisesti.fi/tulokset.php>
- Kurki, Leena; Nivala, Elina & Sipilä-Lähdenkorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Lapsen ääni koulussa 2009. Hankkeen toteuttamissuunnitelma. Tuloste tekijän hallussa.

Lapsen ääni i.a. Lapsen ääni koulussa/ Koulu lapsen hyvinvointia tukemassa.

Viitattu 14.1.2010

http://www.lapsenaani.fi/osahankkeet/pks/lapsen_aani_koulussa.html

Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea (toim.) 2004. Koulu kasvuyhteisönä. Jyväskylä: Ps - kustannus.

Lindh, Raimo & Sinkkonen, Hanna-Maija 2009. Koulusta selviytyminen, opettajan ja oppilaan yhteinen haaste. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University press Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.

Nurmi, Jari-Erik; Ahonen, Timo; Lyytinen, Heikki; Lyytinen, Paula; Pulkkinen, Lea & Ruoppila, Isto 2006. 1. –3 painos. Ihmisen Psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.

Pesonen, Aino-Elina & Zotow, Marianne 2005. Terveyttä ja sosiaalista hyvinvointia edistävä työ kouluympäristössä. Helsinki: Multiprint Oy.

Rautiainen, Asta (toim.) 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsinki: Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.

Ryhtä, Sannamari 2009. Yhdessä koulutielle -Tutkimus kodin ja koulun yhteistyöhankkeesta. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Diak Etelä Kauniai-nen. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.

Salo, Saara 2003. Kiintymyssuhteen merkitys elämänkaaren aikana. Teoksessa Jari Sinkkonen(toim.) Pesästä lentoon – Kirja lapsen kehityksestä kasvattajalle. Helsinki: Wsoy.

Sosiaali- ja terveysministeriö 2010. Sosiaali ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste). Viitattu 8.11.2010

http://www.stm.fi/vireilla/kehittamisohjelmat_ja_hankkeet/kaste

Stolarz-Fantino, Stephanie 1997. Study Guide for Cole and Cole's, The Development of Children. Third edition. New York: W.H. Freeman and Company.

Suomi.fi 2009. Koulutus ja oppilaitokset. Viitattu 26.2.2010

http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/aiheet/opetus_ja_koulutus/koulutus_ja_oppilaitokset/index.html

Tilastokeskus 2010. Erityisopetukseen siirrettyjen osuus ennallaan, osa-aikaisessa erityisopetuksessa lisää oppilaita. Viitattu 13.9.2010
http://www.stat.fi/til/erop/2009/erop_2009_2010-06-11_tie_001_fi.html

Tilus, Pirjo 2004. Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste. Jyväskylä: Ps-kustannus.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi, 5. painos. Helsinki: Kustannusakeyhtiö Tammi.

LIITE 1: Kysely oppilaille kouluhyvinvoinnista

Kysely oppilaille kouluhyvinvoinnista

Heikki Mujunen,
Diakonia- amk

Ikäsi_____ Olen: tyttö☐ poika☐

Jatka seuraavia lauseita sen mukaan, miltä sinusta tuntuu. (Voit esimerkiksi kertoa koulun aikuisista, kavereista, oppitunneista tai välitunneista...)

1. Koulussa on kivaa, kun...

2. Koulussa ei ole kivaa, kun...

Mitä asioita sinä muuttaisit koulussasi, jos voisit?

Ympyröi seuraavassa kahdessa kysymyksessä vähintään neljä kuvaavaa sanaa.

3. Millaisia koulun opettajat ja muut aikuiset ovat mielestäsi?

Illoisia mukavia inhottavia turvallisia

kiireisiä ystävällisiä välinpitämättömiä lempeitä

taitavia hyviä kuuntelemaan reiluja tylsiä

huonoja kuuntelemaan ankaria ymmärtäviä vihaisia

*Tuleeko sinulle mieleen muita kuvaavia sanoja?*_____

4. Millaisia toivoisit koulun opettajien ja muiden aikuisten olevan?

Iloisia mukavia inhottavia turvallisia

kiireisiä ystävällisiä välinpitämättömiä lämpimiä

taitavia hyviä kuuntelemaan reiluja tylsiä

huonoja kuuntelemaan ankaria ymmärtäviä vihaisia

*Tuleeko sinulle mieleen muita kuvaavia sano-
ja?*

Kirjoita lyhyt tarina kivasta koulupäivästä. Tässä tarinassa voit myös unelmoida. Kerro millaisia kavereita ja aikuisia koulussa olisi. Voit kertoa myös koulumatkoista, oppitunneista, välitunneista ja kaikesta mukavasta, mitä tulee mieleesi.

5. Kiva koulupäivä

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

LIITE 2: Avoin haastattelu koulun henkilökunnalle

Avoin haastattelu koulun henkilökunnalle

Diakonia-amk,
Heikki Mujunen

1. Onko mielestäsi koulussa tarpeeksi hyvät työntekijäresurssit?
2. Koetko, että sinulla on tarpeeksi resursseja toteuttaa työsi perustehtävää?
3. Koetko jaksavasi hyvin töissä?
4. Millä tavalla resursseja voisi muuttaa/parantaa? Uskotko muutoksen vaikuttavan työhyvinvointiin ja jaksamiseen?
5. Millaisia haasteita näet tämän päivän kouluyhteisössä ja lasten kasvamisessa? Miten haasteisiin voi parhaiten vastata?
6. Saavatko lapset tarpeeksi tukea ja huomiota aikuiselta? Millaista vuorovaikutusta lapset tarvitsevat?
7. Voisiko sosionomi mielestäsi toimia osana kouluyhteisöä? Mitä hän erityisesti voisi tehdä lasten tukemiseksi?
8. Kerro esimerkki tilanteesta, jossa olet kokenut onnistuneesi hyvin lapsen/lasten kohtaamisessa ja ammattiosaamisesi on ollut riittävää?
9. Entä tilanteesta, jossa on ollut vaikea toimia ja oma ammattiosaaminen on ollut koetuksella?
10. Tarkentavia kysymyksiä, kommentteja liittyen työntekijäresursseihin, työssä jaksamiseen tai lasten hyvinvointiin...